

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

[ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ—ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΑ—ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΗ]

ΠΕΡΙ ΟΙΚΟΔΟΜΩΝ.

Ἐν τῷ κατὰ Ἀριστοκράτους λόγῳ του ὁ Δημοσθένης (σελ. 689) συγκρίνει δύο σπουδαιότητας περιόδους τῆς Ἀθηναϊκῆς οἰκονομίας. Ἡ μὲν πρώτη περιλαμβάνει τὰς εὐρώστους ἐκεῖνας γενεάς, τῶν ὁποίων ὁ κύριος τύπος ἀναφαίνεται ἐν ταῖς μεγάλαις παρατάξεσι τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τῆς Μηδικῆς Ἀσίας. Ἡ δὲ ἑτέρα, σύγχρονος τοῦ ρήτορος, χαρακτηρίζεται ἰδιαιτέρως ἐκ μείζονος ἀτομικῆς ἐπόψεως. Ἐνῶ ἄφ' ἑνὸς ἐν τῇ πρώτῃ «τὰ μὲν τῆς πόλεως ἦν εὐπορα καὶ λαμπρὰ δημοσία, ἰδία δὲ οὐδεὶς ὑπερεῖχε τῶν πολλῶν» διότι, καθὼς ἔλεγεν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ὁ Δημοσθένης, «τὴν Θεμιστοκλέους μὲν οἰκίαν καὶ Μιλτιάδου καὶ τῶν τότε λαμπρῶν, εἴ τις ἄρα ὑμῶν οἶδεν ὅποια ποτ' ἐστίν, ὅρα τῶν πολλῶν οὐδὲν σεμνοτέραν οὔσαν, τὰ δὲ τῆς πόλεως οἰκοδομήματα καὶ κατασκευάσματα τηλικαῦτα καὶ τοιαῦτα, ὥστε μηδενὶ τῶν ἐπιγιγνομένων ὑπερβολὴν λελεῖσθαι, Προπύλαια ταῦτα, Νεώσοικοι, Στοαί, Πειραιεὺς, τάλλα, οἷς κατεσκευασμένην ὁράτε τὴν πόλιν.» — ἄφ' ἑτέρου ἐν τῇ δευτέρᾳ περιόδῳ (ἐξακολουθεῖ ὁ ρήτωρ) «τινὲς μὲν πολλῶν δημοσίων οἰκοδομημάτων σεμνοτέρας τὰς ἰδίας κατεσκευάσασιν οἰκίας, γῆν δ' ἔνιοι πλείω πάντων ὑμῶν τῶν ἐν τῷ δικαστηρίῳ συνεώνησται» . . .

Ἐὰν ὁ ρήτωρ ἔχη ἰδιαιτέρως ὑπ' ὄψιν τοὺς πολιτικούς τῆς ἐποχῆς του, τῶν ὁποίων ἄλλοτε μὲν «ὁ δῆμος ἦν δεσπότης νῦν δ' ὑπηρέτης,» ἐὰν θεωρῇ ὡς αἰτίους τοὺς συνεθίζοντας τὸν λαὸν ἵνα καταφρονῇ αὐτὸς ἑαυτὸν, «ἕνα δὲ ἡ δύο θαυμάζειν ἀνθρώπους, διὰ τοῦτο δὲν εἶναι ὁ οἰκο-

νομικὸς τῶν δύο περιόδων χαρακτηρῆ ἦττον διακεκριμένους. Ὅπως δὴ ποτε ὅταν ἐν τῇ πρακτικῇ συνητηθήθῃσαν αἱ δύο περίοδοι, ἢ εἰς οἰκίας Ἀθηναϊκῆ περιουσία ἦτο κατὰ τὸν Boeckh διαμεμοιρασμένη εἰς διαφόρους ἀξίας. Ἐνῶ ἡ οἰκία τοῦ τραπεζίτου Πασίωνος ἐξετιμήθη 100 μνᾶς, ἐκ τῆς δικανικῆς ῥητορικῆς γνωρίζομεν, ὅτι ἄλλαι ἐτιμῶντο ἀντὶ 50, 40, 30, 20, 7 ἢ καὶ 3 μνῶν (ἢ μνᾶ=δρ. 102 $\frac{2}{100}$). Οὕτως ἵνα συλλάβῃ τις γενικὴν ἔννοιαν περὶ τῶν εἰς ἰδιωτικὰς οἰκοδομὰς παγίων τῆς Ἀθηναϊκῆς δημοκρατίας κεφαλαίων, ἀρκεῖ ἡ ἀπογραφὴ, τὴν ὁποίαν ἀπομνημονεῦει ὁ Ξενοφῶν, διότι ἐν αὐτῇ ὑπολογίζονται ὑπὲρ τὰς 10 000 αἱ οἰκίαι τῶν Ἀθηνῶν, τοῦτέστι σχεδὸν διπλάσιαι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1870 βεβαιωθείσων 5 437.

Ἡ ἐν τοῖς ἀριθμοῖς τούτοις ἀναλογία τῶν πολυδαπάνων πρὸς τὰς μὴ τοιαύτας ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν συνδέεται πρὸς μεγίστης σημασίας κοινωνικὴν ἔποψιν. Ἐὰν ὅσω ἐκτείνονται αἱ μεγάλαι οἰκοδομαὶ τόσω σμικρύνονται αἱ μικραὶ, ἐὰν ὅσω πολλαπλασιάζονται τὰ δωμάτια τῶν ὀλίγων τόσω συσσωρεύονται εἰς κατοικίας στενάς οἱ πολλοί, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ἡ διανομὴ τοῦ κοινωνικοῦ πλούτου διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν σπουδαίας οικονομικῆς νόσου. Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν ἡ φορολογικὴ τῆς πολιτείας μηχανὴ καλεῖται εἰς σωτηριωδεστάτην λειτουργίαν. Διότι ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῆς μεγάλης ἀρχῆς, ὅτι οἱ πλείονα ἐκ τῆς κοινωνίας ἀπολαμβάνοντες πρέπει νὰ φέρωσι καὶ τὰ πλείονα αὐτῆς βάρη, ἀναβιβάζουσα ἡ μηχανὴ αὐτὴ τὸν φόρον τῆς οἰκοδομῆς εἰς ὑψηλοτέραν κλίμακα, ἀναγκάζει τὰ κεφάλαια νὰ τραπῶσιν εἰς τὴν ὁδὸν τῶν μικροτέρων οἰκοδομῶν, αἵτινες τοιοῦτοτρόπως οὐ μόνον θὰ προσεγγίσωσι τὴν πολιτικὴν τῆς πρώτης ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους ἀνωτέρω χαρακτηρισθῆσας περιόδου, ἀλλὰ θὰ καταστήσωσι τὰ οἰκοδομικὰ κεφάλαια ὑπηρετικώτερα εἰς τὰς πρακτικωτέρας τῆς ὅλης κοινωνίας ἀνάγκας.

Ἡ τελευταία ἔποψις δεῖται ἰδιαιτέρας ἀναπτύξεως, πρὸς τὴν ὁποίαν διατελεῖ εἰς στενωτάτην σχέσιν τὸ ἐν τοῖς τε-

λευταίοις δύοσι περίπου ἔτεσι φαινόμενον, καθ' ὃ αἱ τάσεις τῶν Ἀθηναϊκῶν οἰκοδομῶν περιβάλλονται ὁσημέραι ἐνδυμα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον μεγαλοπρεπές. Ἡ καταγωγὴ τῶν δαπανωμένων κεφαλαίων δὲν εἰσέρχεται εἰς τὸν σκοπὸν τῆς μελέτης μου. Οὐδὲ προτίθεμαι νὰ ὑπομνήσω τὴν ἐμφάνισιν τῆς ἐν Βιέννῃ καταστρεπτικῆς κρίσεως διὰ τοῦ οἰκοδομικοῦ πρὸ πάντων πυρετοῦ, ὅστις εἶχε καταλάβει κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τὴν πρωτεύουσαν τῆς Αὐστρίας. Τὸ οὐσιῶδες εἶναι, ὅτι ἐν τῇ ἐθνικῇ οἰκονομίᾳ ἐξασκεῖ πάντοτε μεγίστην ἐπιρροὴν ἡ ἔκρυθμος μετατροπὴ τῶν κυκλοφορούντων κεφαλαίων εἰς πάγια, ὅταν μάλιστα ταῦτα ἀνήκουσιν ὡς ἐπὶ τῶν μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομῶν εἰς τὴν τάξιν τῆς πολυτελείας.

Μένει λοιπὸν ἱκανῶς ἀμφίβολον, ἐὰν ἐπὶ τῶν πλείστων μεγάρων, τὰ ὁποῖα ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν βλέπει ἐντὸς τοῦ περιβάλλοντος ἀνεγειρόμενα, οἱ ἰδιοκτῆται αὐτῶν διατηροῦσιν ἀνάλογον ποσότητα κεφαλαίων εἰς περαιτέρω τῆς οἰκονομικῆς αὐτῶν δυνάμειος καλλιέργειαν. Ἐὰν ὑποθέσωμεν, ὅτι πρόκειται περὶ ἑκατομμυριούχων, ὁμολογῶ ὅτι δὲν ἔχω πολλὴν ὑπόληψιν εἰς τὸ ἐπιχειρηματικὸν πνεῦμα ἀνθρώπου, ὅστις δαπανᾷ τὸ ἡμισυ τῆς περιουσίας του εἰς οἰκοδομὴν οἰκίας καὶ τὴν λοιπὴν διασκευὴν αὐτῆς. Ἡ ἔποψις τῆς ἐνιαυσίας δαπάνης ἔρχεται κατόπιν. Ἴνα φαντασθῶ ὅτι ἔκτισέ τις εὐρύχωρον καὶ μαρμαρόεσσαν οἰκίαν μόνον καὶ μόνον ἵνα ἐπιδεικνύηται ἀπὸ τοῦ λαμπροῦ αὐτῆς ὕψους, νομίζω ὅτι ἔχω ἐνώπιόν μου τὴν ταπεινοτέραν ματαιότητα, διότι, καθὼς λέγει ὁ Πίνδαρος, «ὦ τάλας ἐφάμερε, νῆπια βάζεις χρήματά μοι διακομπέων.» Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀναβιβασθῶσιν αἱ ἀνάλογοι πρὸς τὰς μεγαλοπρεπεῖς οἰκίας ετησίαι οἰκογενειακαὶ δαπάναι εἰς 50—100 χιλ. δραχμῶν, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ, ἐπὶ τοῦ δεδομένου παραδείγματος εἰς ἑκατομμύριον κεφαλαίου, πρὸς ἐντελῆ ἐξάντησιν τῶν ἀποταμιεύσεων μιᾶς γενεᾶς εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀμέσως ἐπομένης. Τί δὲ νὰ εἴπη τις περὶ ἐκείνων, οἵτινες ἐνδύουσιν ἅπασαν τὴν περιουσίαν αὐτῶν εἰς μεγαλοπρεπῆ οἰκοδομὴν καὶ τὸ

χειρίστον ἀποτείνονται εἰς ἀλλότρια βαλάντια πρὸς συμπλήρωσιν κατὰ τὸ ἥμισυ καὶ τὸ τρίτον! Ἡ τελευταία κατηγορία περιλαμβάνει πλείστους ἐν Ἀθήναις ἰδιοκτῆτας, παρέχει δὲ εἰς τὴν καταστατικὴν τῶν ἀναγκαστικῶν ἀπαλλοτριώσεων καὶ τῶν κατὰ μέρος οἰκονομικῶν καταστροφῶν λίαν ἐνδεικτικούς ἀριθμούς.

Καὶ βεβαίως δὲν ἔχω κατὰ νοῦν, ἵνα κατηγήσω τοὺς ἀμαρτωλοὺς τῆς πολυτελείας λάτρας. Ὅταν τις, ἔχων πολλὰ, ἀποβλέπη εἰς ἀναλόγους ἀπολαύσεις, χωρὶς νὰ ἔχη τὴν φιλοδοξίαν τοῦ παραδείσου (διότι δὲν πωλεῖ κατὰ τὸ εὐαγγέλιον τὰ ὑπάρχοντά του καὶ δὲν διανέμει αὐτὰ τοῖς πτωχοῖς), δὲν νομίζω ὅτι εἶναι διὰ τοῦτο ἄξιος ἀγχόνης ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ. Ἀναδέχομαι ὅμως νὰ ἀποδείξω αὐτῷ, ὅτι καθ' ὅσον αἱ πολυτελεῖς οἰκοδομαὶ ἀποτείνονται εἰς τὴν ματαιότητα τῆς αἰωνιότητος, προφανῶς ποιεῖται ἐλλειπεῖς ὑπολογισμούς. Τῷ ὄντι ὅ,τι κυρίως προκαλεῖ τὴν προσοχὴν ἐπὶ τῶν νεωτέρων μεγάλων Ἀθηναϊκῶν οἰκοδομῶν εἶναι αἱ ἀναμνήσεις πύργων ἀρχαιοτέρας ἐποχῆς, οἰκοδομημάτων ὀχυρῶν καὶ ἐν γένει τοίχων μεγάλων διαστάσεων. Ἡ στερεότης μάλιστα ἐν πολλοῖς ὑπερτερεῖ τῆς κομψότητος.

Ἐὰν ἐπρόκειτο περὶ τῶν βασιλέων τῆς Αἰγύπτου, ὑπομονή. Καθὼς λέγει ὁ Roscher, αἱ πυραμίδες αὐτῶν, ἀποβλέψασαι εἰς τὸ μῆκος τῶν αἰώνων, προφανῶς ἐπέτυχον τοῦ σκοποῦ. Ἀλλὰ πρόκειται ἀτυχῶς περὶ οἰκοδομῶν ἰδιωτικῶν. Νομίζει ἄρα γε ὁ πλούσιος, ὅτι ἀρκεῖ νὰ κτίσῃ ἰδιωτικὸν μέγαρον, ἵνα νικήσῃ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἀθανασίας; Φεῦ! Τὰ Σωκρατικά τοῦ Ξενοφῶντος ἀπομνημονεύματα εἶναι λίαν ἀποθαρρυντικά· διότι «ἡλίθιός δε, καὶ εἴ τις οἴεται διὰ τὸν πλοῦτον μὴδὲν ἐπιστάμενος, δόξεν τι ἀγαθὸς εἶναι, ἢ μὴδὲν ἀγαθὸς ὢν, δοκεῖν εὐδοκιμήσειν.» Μίαν ὁδὸν γνωρίζω ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην διὰ τὸν πλοῦτον. Περιγράφεται ὀλόκληρος ἐν ἀνεκδότῳ ἐπιστολῇ τοῦ Κοραῆ (30 Δεκεμβρίου 1814), τὴν ὁποίαν ἔχω τὴν στιγμὴν ταύτην πρὸ ὀφθαλμῶν καὶ αἰσθάνομαι, ὅτι πρέπει νὰ ἀντιγράψω κατὰ

τὴν ἐπομένην περίοδον. «Ἀπεικάζω, ὅτι ἐπιθυμοῦμε νὰ συνεργήσῃς καὶ σὺ εἰς τὴν πρὸ πολλοῦ ποθουμένην καὶ τὸρα ἐνεργουμένην μεταβολὴν τῆς Ἑλλάδος. Μὴν ἀμελήσῃς λοιπὸν, φίλε, σ' ἐξορκίζω εἰς τὸ ἱερὸν ὄνομα τῆς πατρίδος! νὰ λαμπρύνῃς τὸ ὄνομά σου ζῶν καὶ νὰ τὸ ἀφήσῃς ἐντιμον καὶ λαμπρὸν εἰς τὴν μνήμην τῆς ἐπερχομένης γενεᾶς. Ἡ πρόνοια σ' ἔδωκε τὰ μέσα. Τὸ ἀργύριον εἶναι μέταλλον ἀχρεῖον καὶ ἄλλο δὲν τὸ χωρίζει ἀπὸ τοὺς λίθους πλὴν ὀλίγη πλειοτέρα στιλπνότης· ἀλλ' εἰς τὰς χεῖρας τοῦ γνωρίζοντος νὰ τὸ μεταχειρισθῆ γίνεται δόξης αἰωνίου ὄργανον. Δὲν θέλουν σὲ φανῆν οἱ λόγοι μου τολμηροί, ἐὰν συλλογισθῆς ὅτι δὲν γράφω οὐδὲ λέγω τοιοῦτους λόγους πλὴν εἰς τοὺς ἀξίους νὰ τοὺς ἀκούωσιν»

Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν τῆς προσωπικῆς ἀπολαύσεως εἶναι μείζονος σημασίας ἐπὶ τῶν πολυδαπάνων ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν. Κατὰ τοῦτο ὅμως ἡ οἰκονομικὴ ἐπιστήμη εἶναι ἤδη ἱκανῶς σαφῆς, διότι ἰδοὺ πῶς διατυποῦνται τὰ πορίσματα τῆς ὑφ' ἐνὸς τῶν διακεκριμένων διδασκάλων τῆς, τοῦ Say (Μαθ. Πολιτικῆς Οἰκονομίας τομ. 2 κεφ. 8).

«Ὑποθέτω ὅτι ἰδιοκτῆτης τις σκοπεῖ νὰ κτίσῃ οἰκίαν διὰ τὴν οἰκογένειάν του. Ἐὰν τὴν οἰκοδομήσῃ διὰ πελεκητῶν λίθων, διὰ λίαν ἰσχυρᾶς ξυλείας καὶ ἐν γένει δι' ὅλων τῶν μεθόδων, ἐξ ὧν ἐξασφαλίζεται ἡ πολυχρονωτέρα διάρκειά τῆς, δεδόσθω ὅτι θὰ δαπανήσῃ 100 χιλ. φρ. καὶ ὅτι ἡ οἰκία θὰ διαρκέσῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Ἐὰν τὴν οἰκοδομήσῃ δι' ὑλικῶν ἐλαφρῶν, θὰ δαπανήσῃ 50 χιλ. φρ. καὶ θὰ διαρκέσῃ ἡ οἰκία 45 ἔτη. Συμφέρει ἄρα γε νὰ ἀγοράσῃ τὸ διαρκὲς ὑλικόν, νὰ οἰκοδομήσῃ τοὔτέστι διὰ τὴν αἰωνιότητα; Ἡ μήπως συμφέρει νὰ κτίσῃ οἰκίαν, ἣτις μετὰ 45 ἔτη πρέπει νὰ καταδαφισθῇ;

Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ ἰδιοκτῆτης ἔχει πρὸς δαπάνην 100 χιλ. φρ. Ὅθεν ἐὰν οἰκοδομήσῃ τὴν οἰκίαν του διὰ 50 χιλ. φρ. θὰ τῷ μείνωσιν αἱ λοιπαὶ 50 χιλ. ὅπως τὰς διαθέσῃ ἐπὶ συνθέτῳ τόκῳ. Ἡ ποσότης αὕτη εἰς 15 ἔτη διὰ τῶν τόκων θὰ διπλασιασθῇ καὶ ἐπομένως θὰ ἀναδιδασθῇ

εις 400 χιλ. φρ. Μετά ἕτερα 15 ἔτη θὰ διπλασιασθῆ ἐκ νέου, θὰ ὑψωθῆ εἰς 200 χιλ. φρ. Ἡ δὲ ποσότης αὕτη εἰς τὸ τέλος τῆς τρίτης δεκαπενταετίας θὰ αναβιβασθῆ εἰς 400 χιλ. φρ. ὅταν δηλαδὴ συμπληρωθῶσι τὰ 45 ἔτη. Εἶναι ἀληθές, ὅτι τότε ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος ἰδιοκτητῆς ἢ τὰ τέκνα αὐτοῦ θὰ εὐρεθῶσι κάτοχοι οἰκίας, ἥτις οἰκοδομηθεῖσα δι' ἑλαφροῦ ὑλικοῦ δὲν θὰ ἔχη πλέον ἀξίαν τινά, ἀλλ' ἀφ' ἐτέρου θὰ εἶναι ἐπίσης κάτοχοι 400 χιλ. φρ. τὰ ὅποια δὲν θὰ εἶχον, εἰάν ἐκτιζον οἰκοδομὴν στερεωτέραν. Ὑποθέτων δὲ, ὅτι ἐπιθυμοῦσι νὰ ἀντικαταστήσωσι τὴν ἐκ 50 χιλ. φρ. οἰκίαν τῶν δι' ἄλλης ὁμοίας, ἰδοὺ ὅτι πάντοτε ἐκέρδησαν 350 χιλ. φρ. ἀκολουθοῦντες τὴν τακτικὴν ταύτην.

Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἢ ἀπόλαυσις ἔσεται ὁμοία, διότι οἰκία οἰκοδομημένη δι' ἑλαφροῦ ὑλικοῦ δύναται νὰ περιλάβῃ ὅλα τὰ κοσμήματα καὶ ὄλην τὴν ψυχαγωγικὴν διασκευὴν οἰκίας μεγαλοπρεπεστεράς. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις καὶ ἀντικρὺ τῆς ἀνισότητος ἐν τῇ διάρκειᾳ τῶν οἰκοδομῶν ἢ ἀπόλαυσις θὰ εἶναι κατανάλωσις βραδεία καὶ μάλιστα αἰωνία, διότι οἰκία, τὴν ὁποίαν ἀνοικοδομεῖ τις ἐπικερδῶς κατὰ πᾶσαν 45ετίαν, δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς οἰκοδόμημα αἰώνιον.

Εἶναι δὲ ἀνωφελές νὰ εἰσέλθω εἰς τὰς λεπτομερείας τῶν ἄλλων πλεονεκτημάτων καὶ μειονεκτημάτων οἰκοδομῆς ἑλαφρᾶς καὶ ὀλίγον διαρκοῦς. Εἶναι π. χ. δυσᾶρεστον εἰς τὴν οἰκογένειαν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν ὁποίαν κατοικεῖ οἰκίαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτῆς, ἔνεκεν τῆς ὁποίας μάλιστα θὰ ἀπολεσθῶσι πολλὰ ἀντικείμενα τοῦ ἐσωτερικοῦ καλλωπισμοῦ, τὰ ὅποια δὲν δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἐκ νέου. Ἀλλ' εἶναι ἄρα γε ἀσήμαντον τὸ πλεονέκτημα τοῦ συνδυασμοῦ τῆς νέας οἰκίας πρὸς τὰς νέας τοῦ βίου ἀνάγκας; Μετὰ 45 ἔτη αἱ συνήθειαι τῆς βιωτικῆς μετεβλήθησαν, ἢ οἰκογένεια δὲν σύγκειται πλέον ἐκ τῶν αὐτῶν προσώπων, ἔχει δ' αὕτη ἀνάγκην νέων τῆς κατοικίας διαρρυθμίσεων. Πρέπει ἐτέρωθεν νὰ θεωρηθῆ ὡς πλεονέκτημα, ὅτι ἐπὶ ἴσου γηπέδου ἢ ἑλαφρὰ οἰκία εἶναι

μείζων τῆς πολυδαπάνου, διότι οἱ τοῖχοι καὶ τὰ πατώματα αὐτῆς ἔχουσιν μικρότερον πάχος.»

Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη πρακτικὴ λειτουργεῖ ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ κλασσικῆς, οὕτως εἰπεῖν, ἐπιτυχίας, ἐν ἣ συνεδουάσθη εἰς ὑπατον βαθμὸν ἢ εὐθηνία πρὸς τὴν κομψότητα, σχετικῶς πρὸς τὴν ὄλην τοῦ τόπου οἰκονομίαν. Ἐὰν κατὰ μέσον ὄρον συγκρίνωμεν τὴν διάταξιν τῆς Ἀγγλικῆς οἰκίας πρὸς τὰς τῶν ἄλλων ἐθνῶν, προξενεῖ ἐντύπωσιν ἢ ἄρμονία αὐτῆς πρὸς ὅλας τὰς βιωτικὰς ἀνάγκας. Θὰ συνεβούλευονδὲ τοὺς μηχανικοὺς καὶ τοὺς ἀρχιτέκτονας τῆς Ἑλλάδος, ὅταν συμπέσῃ νὰ ἐπισκεφθῶσι τὴν δυτικὴν Εὐρώπην, νὰ μὴ διστάσωσι νὰ διέλθωσι τὸν πορθμὸν τοῦ Καλαί, διότι θὰ ἐπανάρχοντο ἀδιστάκτως μετὰ πλείστων εἰδήσεων περὶ οἰκογενειακῆς οἰκοδομικῆς. Ὁμολογῶ ὅτι ὀλίγας οἰκίας ἐκ τῶν καλλιτέρων γνωρίζω ἐνταῦθα μὴ προδιδούσας εἰδός τι ἀσθενείας εἰς τὴν ὄσφρησιν, τὴν ἀκοήν καὶ τὸ βᾶδισμα τῶν ἀρχιτεκτόνων ἡμῶν. Σᾶς ὀδηγοῦσιν εἰς τὴν αἶθουσαν τῆς ὑποδοχῆς δι' ὄλων τῶν τρωτῶν μερῶν, τὰ ὅποια ὁ ξένος ὀφθαλμὸς ἀπαντᾷ πολλάκις ἀπ' αὐτῆς τῆς εἰσόδου. Πόσον ὀλίγαι οἰκίαι ἔχουσι τὴν ἀναγκαίαν εἰς τοὺς κοιτῶνας καὶ τὰ λοιπὰ δωμάτια διαρρυθμίσειν! Ἐν ταῖς πλείσταις μαρτυρεῖται ἀσύγγνωστος ἄγνοια τοῦ ὅτι ἡ οἰκογένεια εἶναι ἐργαστήριον, ἐν ᾧ κατασκευάζονται καὶ διαμορφοῦνται ἄνθρωποι. Καὶ τὸ ζήτημα δὲ τῆς δαπάνης κέκτηται ἰδιαιτέρον διαφέρον, διότι, ἀνεξαρτήτως δημοσίων τινῶν οἰκοδομῶν, αἷτινες ὑπερηκόντισαν τὸ σκάνδαλον, καταρτίζετε τὸν προϋπολογισμὸν ὑμῶν καὶ ἔπειτα ἐννοεῖτε, ὅτι ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τέχνη συνίστατο εἰς τὴν ἀπόκρυψιν μεγάλου μέρους τοῦ πρὸς οἰκοδομὴν κεφαλαίου, ὡς ἐν πολλοῖς παραδείγμασι μέχρι τοῦ τετάρτου, τοῦ τρίτου ἢ καὶ τοῦ ἡμίσεως αὐτοῦ!

Ἡ ὄλη ἐν τούτοις προσοχὴ ἐτράπη πρὸς τὴν ἐξωτερικὴν τῶν οἰκιῶν διαρρυθμίσειν. Νομίζει τις, ὅτι πρόκειται περὶ ἐκθέσεως οἰκοδομῶν καὶ οὐχὶ περὶ κατοικίας οἰκογενειῶν.

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΓΑΜΟΙ.

Ἡ μεγάλη δύναμις τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀνθρώπων στηρίζεται ἐπὶ δύο πρὸ πάντων βάσεων, ἐπὶ τῆς γονιμότητος τῆς τῶν γενῶν ἐνώσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ μέσου ὄρου τῆς ζωῆς. Διότι τί ὠφελεῖ, ἐὰν γεννῶνται μὲν πολλοί, ἀποθνήσκουσι δὲ ἰσάριθμοι, καὶ πάλιν ὅταν ἡ χώρα κατοικεῖται ὑπὸ μακροβίων ἐγμιστῶν, οἵτινες δὲν θέλουσι νὰ μοιράσῃσι τὸν ἄρτον αὐτῶν μετὰ ἀπογόνων!

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἔνωσιν τῶν γενῶν, ἐνῶ ὁ γάμος ἀποτελεῖ τὴν κυρίαν τῆς γονιμότητος ἐποψίν, φερ' ἴδωμεν τὰς παρ' ἡμῖν τάσεις αὐτοῦ κατὰ τὰ φαινόμενα τῶν μεγάλων ἀριθμῶν, ὡς συνήθροισεν αὐτοὺς ἡ κυβερνητικὴ Καταστατικὴ.

1864	1865	1866	1867	1868	1869
8380	9224	8558	8553	8655	9488

Ἡ ἀριθμητικὴ αὕτη ἀνάπτυξις τῶν Ἑλληνικῶν γάμων ἐξ ἀναλογίας πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς ἐπικρατείας μαρτυρεῖ τὰς ἐπομένους τάσεις. Ἀπὸ 1 γάμου ἐπὶ 159 κατοίκων κατὰ τὸ 1864, τελεῖται 1 ἐπὶ 148 κατὰ τὸ 1865, ἀναλογεῖ 1 ἐπὶ 155 κατὰ τὸ 1866 καὶ 1867, ἐπιτείνεται δὲ ἡ πρόοδος ἐκ νέου κατὰ τὸ 1868 εἰς 1 ἐπὶ 153 καὶ κατὰ τὸ 1869 ἔτι μᾶλλον εἰς 1 ἐπὶ 140. Κατὰ μέσον λοιπὸν ὄρον ἡ ἀναλογία τῶν γάμων πρὸς τοὺς κατοίκους εἶναι ὡς 1 : 151.

ὑπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην κατέχομεν τὴν τελευταίαν βαθμίδα ἐν τῷ ἐπομένῳ κατὰ τὴν Εὐρώπῃ κοινωνικῶ τῶν ἐνιαυσίων γάμων φαινομένῳ.

Χῶραι	γάμοι	κάτοικοι	Χῶραι	γάμοι	κάτοικοι
Σαξωνία . .	4	113	Γαλλία . .	4	126
Πρωσσία . .	»	117	Βυρτεμβέργης	»	127
Ἀγγλία . .	»	118	Βέλγιον . .	»	133
Ἰταλία . .	»	119	Δανία . . .	»	136
Βαυαρία . .	»	121	Σουηδία . .	»	141
Ἀυστρία . .	»	122	Νορβηγία . .	»	146
Ἰσπανία . .	»	125	Ἑλλάς . .		151

Τίνος ἔνεκεν οἱ Ἑλληνικοὶ γάμοι διατελοῦσιν εἰς τοιαύτην καθυστέρησιν; Ἐνῶ νομίζομεν, ὅτι ὁ ἐξοχικὸς πληθυσμὸς ἡμῶν σπεύδει ἐνωρίτερον πρὸς τὴν δημιουργίαν διαδόχων, ἡ Καταστατικὴ μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπὶ τοῦ ὄλου τὸ ἔθνος μετὰ ἐνδουασμῶν προσέρχεται ἐνώπιον τοῦ συζυγικοῦ θυσιαστηρίου. Οἱ ἐνδουασμοὶ οὗτοι ἔχουσιν οἰκονομικὴν πρὸ πάντων σημασίαν. Ὁ νέος βίος, αἱ νέα ἀνάγκαι ἐξασκοῦσι μεγάλην ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐπιρροήν. Ἡ ὑπερτίμησις π. χ. τῶν τροφίμων καὶ τῶν λοιπῶν μέσων τῆς συντηρήσεως, ἡ ἀπὸ εἰκασαετίας δραστηρίως ἀνατιβάουσα τὴν Ἑλληνικὴν ἀγορὰν, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ἐνθάρρυνσις πρὸς πολλαπλασιασμὸν τῶν οἰκογενειακῶν βαρῶν.

Ἐν γένει ὑπάρχει ἐντὸς τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος ποσότης τις ἀπωτέρων κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὑπολογισμῶν περὶ τοῦ μέλλοντος. Πρώτη φροντίς τῶν νέων ἡλικιῶν κατὰ κανόνα εἶναι ἡ συμπλήρωσις χρηματίου τινος ἀναλόγου. Ἐτέρωθεν ἡ διαμοίρασις τῶν διαφορῶν ἐντὸς τοῦ ἔθνους ἡλικιῶν κέκτηται ἰδιαιτέραν σημασίαν. Ἀγνοῶ κατὰ πόσον ἢ ἐν τῇ ἀπογραφῇ τοῦ 1870 ἐξακρίβωσις τοῦ θέματος τούτου εἶναι ἀξία ἐμπιστοσύνης. Μέχρι τοῦ 20 ἔτους ὑπελογίσθησαν 47,65 ἐπὶ τοῖς $\frac{1}{100}$, ἀπὸ τοῦ 20—30 ἔτους 18,13 τοῖς $\frac{1}{100}$ καὶ ἀπὸ τοῦ 30—40 ἔτους 13,86 τοῖς $\frac{1}{100}$. Ἐὰν ὑπολογίσωμεν εἰς 40 περίπου ἔτη τὴν μεταξὺ τῶν συζύγων διαφορὰν καὶ ὡς ἡλικίαν γάμου διὰ μὲν τὰς γυναῖκας ἀπὸ τοῦ 15—30 διὰ δὲ τοὺς ἀνδρας ἀπὸ τοῦ 25—40, τὸ

έτος 1870 απέδειξεν 204 119 γυναίκας και 180 124 άνδρας. Έπομένως κατά τὸ συζυγικὸν τοῦτο τῶν ἡλικιῶν ὄριον ἰδοῦ ὅτι 24 χιλ. γυναῖκες ἔπρεπε νὰ περιμένωσιν τοὺς νυμφίους αὐτῶν.

Ἐπὶ τῆς ὅλης ὁμως ἀναπτύξεως τοῦ πληθυσμοῦ τὸ συμπέρασμα τοῦτο μετατρέπεται ὀλοσχερῶς εἰς ἀντιθέτους ὄρους διότι εἶναι τοιαύτη ἡ ἀναλογία τοῦ ἀνδρικοῦ πρὸς τὸ θῆλυ γένος, ὥστε ἂν ὑπετίθετο, ὅτι αἱ φλόγες τοῦ ὕμναίου ἐθέρμαινον ὀλόκληρον τὸν Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν, ἐξ ἀνάγκης ἔπρεπε κατὰ τὴν τελευταίαν ἀπογραφὴν, 51 058 ἄνδρες νὰ ὑποκῦψωσιν εἰς τὸν ζυγὸν τῆς ἀγαμίας, ἵνα οὕτω περιβληθῆ καὶ τὸ κῦρος τῆς Καταστατικῆς ἡ ἰδέα τοῦ Παύλου, ὅτι «καλὸν ἀνθρώπῳ γυναικὸς μὴ ἄπτεσθαι,» διότι «ὁ ἄγαμος μεριμνᾷ τὰ τοῦ Κυρίου πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ὁ δὲ γαμήσας μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου πῶς ἀρέσκει τῇ γυναικί» (πρὸς Κορινθίους Α'. ζ').

Τὸ θρησκευτικοοικονομικὸν τοῦτο ζήτημα τῆς μεταξὺ Κυρίου καὶ γυναικὸς διαμοιράσεως τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἀνεξαρτήτως τῆς εἰδικωτέρας περὶ μοναχικοῦ βίου θεωρίας, ἔλαβε τὰς ἐπομένας ἐν τῇ πρακτικῇ διαστάσεις, καθ' ἃς, ὑπολογιζομένων τῶν κατοίκων ἀνὰ 10 000, οἱ ἔγγαμοι τῆς Ἑλλάδος (1870) κατέχουσι μεταξὺ τῶν λοιπῶν χωρῶν τὴν ἐβδόμην θέσιν.

Γαλλία . . . 4004	Ἄγγλία . . . 3448	Ὀλλανδία . . . 3463
Ἰσπανία . . . 3654	Ἑλλάς . . . 3373	Βυρτεμβέργη . . . 3445
Αὐστρία . . . 3541	Ἀνόβερον . . . 3342	Ἑλβετία . . . 3406
Ἰταλία . . . 3523	Πρωσσία . . . 3323	Βέλγιον . . . 3054
Σαξωνία . . . 3511	Σουηδία . . . 3265	

Ἰπὸ τὴν ἐποψίν τῆς χηρείας φαίνεται ὅτι οἱ ἔγγαμοι τῆς Ἑλλάδος (ἐκ λόγων πιθανῶς σχετικῶν πρὸς τὴν μεταβατικὴν τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῆς κατάστασιν) διατρέχουσιν ἰδιαιτέρους κινδύνους, διότι οἱ κλαίοντες τὸ ἥμισυ των εἶναι πλείονες καθ' ἡμᾶς ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις χώραις, ἐπὶ τῇ αὐτῇ ὡς ἀνωτέρω βᾶσις τοῦ ὑπολογισμοῦ ἀνὰ 10 000 κατοίκων.

Ἑλλάς . . . 743	Ὀλλανδία . . . 624	Βέλγιον . . . 563
Γαλλία . . . 728	Ἑλβετία . . . 649	Ἄγγλία . . . 556
Ἰσπανία . . . 679	Ἀνόβερον . . . 646	Σαξωνία . . . 526
Ἰταλία . . . 558	Αὐστρία . . . 693	Πρωσσία . . . 467
Σουηδία . . . 625	Βυρτεμβέργη . . . 575	

Παρητήρηθη ὅτι οἱ δραστηριώτεροι εἰς συγκρότησιν γάμων μῆνες ἐν μὲν τῇ Γαλλίᾳ εἶναι ὁ Φεβρουάριος, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1829—1851 περιέλαβεν 37 774 γάμους, κατόπιν ἔρχεται ὁ Ἰαννουάριος (32 042 γάμ.) καὶ ὁ Νοέμβριος (30 786 γάμ.), ἐν δὲ τῇ Ἑλλάδι, ἐὰν κρίνωμεν ἐκ τῶν ἐτῶν 1864—1869, εἶναι ὁ Ὀκτώβριος (7 424), ὁ Νοέμβριος (6 486) καὶ ὁ Ἰαννουάριος (6 644). Ἐν τῷ Ἀθηναϊκῷ ἡμερολογίῳ ὁ μὴν Γαμηλιῶν, ὀνομαζόμενος οὕτω ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ κυρίως συγκροτήσεως τῶν γάμων, ἀπετελεῖτο ἐκ τοῦ δευτέρου ἡμίσεως τοῦ Ἰαννουαρίου καὶ ἐκ τοῦ πρώτου ἡμίσεως τοῦ Φεβρουαρίου. Ἀφ' ἑτέρου οἱ μᾶλλον μισόγαμοι μῆνες, ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν αὐτῶν χρονικῶν περιόδων, εἶναι διὰ μὲν τὴν Γαλλίαν ὁ Μάρτιος καὶ ὁ Δεκέμβριος, ἐξ ὧν ὁ μὲν περιέλαβεν 11 219 γάμους ὁ δὲ 12 720, διὰ δὲ τὴν Ἑλλάδα ὁ Μάρτιος καὶ ὁ Ἰούνιος, ἐξ ὧν ὁ μὲν 4 134, ὁ δὲ 2 673.

Ἡ μᾶλλον εὐνοουμένη πρὸς τοὺς Ἑλληνικοὺς γάμους ἡλικία συμπίπτει ἀπὸ τοῦ 20 μέχρι τοῦ 45 ἔτους διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ ἀπὸ τοῦ 16—30 διὰ τὰς γυναῖκας. Οὕτω κατὰ τὰ ἔτη 1865—1869 ἐκ μὲν τῶν νυμφίων 39 432 ἀνῆκον εἰς τὴν πρώτην ἡλικίαν, 2 585 εἰς τὴν μέχρι τοῦ 20 ἔτους, καὶ 2 264 εἰς τὴν πέραν τοῦ 45. Ἐκ δὲ τῶν νυμφῶν 39 404 ἀνῆκον εἰς τὴν δευτέραν ἡλικίαν (16—30 ἐτῶν), 2 538 εἰς τὴν μέχρι τοῦ 16 ἔτους καὶ 2 836 εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ 30 καὶ ἐπέκεινα.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐλξίν τῶν γενῶν, ἡ νόμιμος παρθενία κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Ἐπὶ 400 συζύγων οἱ κατὰ πρῶτον γευόμενοι τῶν ἀγαθῶν τοῦ γάμου ὑπολογίζονται εἰς 87 τῷ 1864, εἰς 86 τῷ 1865, εἰς 85 τῷ 1866, εἰς 87 τῷ 1867, εἰς 87 τῷ 1868 καὶ εἰς 85 τῷ 1869. Τὸ ὑπόλοιπον ἀνήκει εἰς τοὺς δευτερογαμοῦντας, ἐφ' ὧν καθ' ἑ-

καστον τῶν ἀνωτέρω ἐτῶν κατὰ μέσον ὄρον οἱ μὲν μεταξύ χήρων γάμοι ἀποτελοῦσι $3 \frac{1}{2}$ τοῖς $\%$, οἱ δὲ μεταξύ χήρων καὶ ἀγάμων $6 \frac{1}{2}$ τοῖς $\%$, οἱ δὲ μεταξύ χηρῶν καὶ ἀγάμων $4 \frac{1}{4}$ τοῖς $\%$. Φαίνεται ἐντεῦθεν ὅτι ἐνῶ σταθερῶς ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν χηρείᾳ γυναικῶν εἶναι μείζων τῶν ἐν χηρείᾳ ἀνδρῶν (κατὰ τὸ 1870 χῆραι 81 410 καὶ χῆροι 25 309), οἱ τελευταῖοι διασώζουσι ἀκμαιότερον τὰς εὐαρέστους ἀναμνήσεις τῆς ἐγγάμου ζωῆς, ἀφοῦ προθυμότερον ἀναδιοργανοῦσιν αὐτήν. Ἐκ τούτου ὁμῶς δὲν ἐπεταί, ὅτι δὲν συντρέχουσι καὶ ἄλλοι λόγοι ὑπὲρ τῆς παρατάσεως τοῦ τῶν γυναικῶν πένθους πέραν τοῦ χρονικοῦ διαστήματος, ὅπερ ὀρίζει μὲν ὁ νομοθέτης εἰς ἐνιαυτὸν, ἢ κοινή δὲ πρακτικὴ ἀναβιβάζει περισσότερον ἐξ οἰκονομικῶν καὶ φυσιολογικῶν περιστάσεων.

Ἡ γονιμότης τῶν Ἑλληνικῶν γάμων δεῖται ἰδιαίτερας ἐρεύνης ⁽¹⁾. Κατ' ἀκρίβειαν ἔπρεπε νὰ εἶναι γνωστὴ ἡ τίκτουσα μεταξὺ τοῦ γυναικείου πληθυσμοῦ ποσότης. Ὡστε δὲν ἀρκοῦσι δεδομένου ἔτους οἱ γάμοι, ἀπαιτεῖται ἡ ἀνέυρεσις καὶ τῶν ἐν ἐνεργείᾳ ἀρχαιοτέρων. Ἐν τούτοις ἡ καθολικὴ κίνησις τῶν γεννήσεων δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡς ἀσφαλὲς γνώρισμα.

1864	1865	1866	1867	1868	1869
38538	40452	38682	42370	40875	41542

Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα (ἐν τῷ ὁποίῳ ἢ εἰς

⁽¹⁾ Μεταξὺ τῶν μηνῶν, οἵτινες παρέχουσι τὰς πλείονας γεννήσεις, προῖσταται ὁ Ἰαννουάριος (4 230 κατὰ τὸ 1868 καὶ 4 349 κατὰ τὸ 1869). Τὴν τελευταίαν θέσιν κατέχει ὁ Σεπτέμβριος (2 791 κατὰ τὸ 1860 καὶ 2 904 κατὰ τὸ 1869). Οἱ ἀντιστοιχοῦντες λοιπὸν ὡς πρὸς τὰς συλλήψεις μῆνες εἶναι ὁ Ἀπρίλιος (ἀρχὴ τοῦ ἔαρος) διὰ τὴν μείζονα γονιμότητα, καὶ ὁ Ἰούλιος (ἀρχὴ τοῦ θέρους) διὰ τὴν ἐλάσσονα. Ἐκ τῆς ἐν Γαλλίᾳ ἀπογραφῆς τοῦ 1872 παρατηρεῖται, ὅτι αἱ πλείονες γεννήσεις ὀφείλονται εἰς τὸν Ἰούλιον (5 259) καὶ εἰς τὸν Μάρτιον (5 065). Ὁ ἀντιστοιχῶν λοιπὸν ὄργασμὸς τῆς φύσεως ἔχει τι ἐκεῖ μᾶλλον θερινὸν καὶ φθινοπωρινόν.

νόθους γεννήσεις παρέχασιν τῶν γάμων ὑπολογιστέα κατὰ μέσον ὄρον εἰς $4 \frac{1}{4}$ περίπου τοῖς $\%$, ἢ δευτέρα τριετία παριστᾷ ἀπέναντι τῆς πρώτης αὐξήσιν κατὰ 7 245 γεννήσεις, ἣτις ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ ἀναλύεται εἰς τὴν ἐπομένην πρόοδον, διότι ἀπὸ 1 γεννήσεως ἐπὶ 34,48 κατοίκων κατὰ τὴν πρώτην τριετίαν, ἢ Ἑλληνικὴ γονιμότης ἀνεβιβάσθη εἰς 4 γεν. ἐπὶ 34,90 κατοίκων κατὰ τὴν δευτέραν. Τοιούτοτρόπως ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν ἡμετέραν χώραν πρὸς τὰς λοιπὰς τοῦ ἐπομένου πίνακος, κατέχει αὕτη τὴν δωδεκάτην θέσιν.

Χῶραι	γεννήσ.	κάτοικοι	Χῶραι	γεννήσ.	κάτοικοι
Σαξωνία . .	4	24, 4	Ἀγγλία . .	4	28, 3
Βυρτεμβέργη .	»	25, 4	Σουηδία . .	»	30, 3
Ἀυστρία . .	»	25, 8	Βέλγιον . .	»	31, 2
Ἰσπανία . .	»	26	Νορβηγία . .	»	31, 6
Πρωσία . .	»	26	Ἑλλάς . . .	»	31, 9
Βυραρία . .	»	27, 4	Δανία . . .	»	32, 2
Ὀλλανδία . .	»	28, 1	Γαλλία . . .	»	37, 5

Ἡ σύγκρισις ἀποδεικνύει, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ γονιμότης πολὺ ἀπέχει τῆς θείας ἐπαγγελίας «αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς.» Δὲν ἔχω δὲ ἀμφιβολίαν ὅτι διὰ τοὺς σπουδαίως ἐπὶ τῶν πραγμάτων τῆς Ἀνατολῆς μελετῶντας ὑπολείπεται ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην γενναῖα μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ διέπον τὴν χώραν σύστημα τῆς ἰδιωτικῆς καὶ δημοσίας ὑγιεινῆς, μεταρρυθμίσεις εἰς τὴν ὁποίαν θὰ προσέθετον εὐχαρίστως ἀφθονωτάτην δόσιν οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς.

Τῇ ἀληθείᾳ ὅταν ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1870 ἐπὶ μονίμου πληθυσμοῦ 44 510, οἱ ἐγγαμοὶ (ἐν ἐνεργείᾳ 43 416 καὶ ἐν χηρείᾳ 3 632) μόλις συμποσοῦνται εἰς 16 748, ἐνῶ οἱ ἄγαμοὶ ἀναβαίνουσιν εἰς 27 762, ὅταν ἢ ὡς κατ' ἐξοχὴν θεωρουμένη πόλις τῶν

ἀγάμων, οἱ Παρίσιοι κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1872 περιλαμβάνουσιν 902 945 ἐγγάμους (ἐν ἐνεργείᾳ καὶ χηρεία) καὶ 948 877 ἀγάμους, ἕκαστος δικαιούται νὰ σταματήσῃ εἰς τὴν σύγκρισιν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων. Ἡ ὑπὲρ τῶν ἀγάμων διαφορὰ ἀποτελεῖ διὰ μὲν τὰς Ἀθήνας τὸ τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ, διὰ δὲ τοὺς Παρισίους πλέον τοῦ τεσσαρακοστοῦ.

Τοιοῦτοτρόπως ἔρχεται κατὰ νοῦν ὁ ὑπὸ τὸ ὄνομα Πάππιος Ποππαῖος γνωστὸς ἐν Ρώμῃ νόμος καὶ ἐν γένει ἅπανα ἢ ἐπὶ τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀνθρώπων ἱστορικὴ τῶν νομοθετῶν πρόνοια. Ἐὰν, ὡς παρατηρεῖ ὁ Τάκιτος (Χρονικὰ 35, 38), αἱ κατὰ τῆς ἀγαμίας ποιναὶ τοῦ προμνησθέντος νόμου εἰς οὐδὲν αἴσιον ἀπέληξαν, πάντως ποσότης τις ἀναμίξεως τῆς πολιτείας, ὡς π. χ. ἐπὶ τῆς κληρονομίας τῶν ἀγάμων καὶ ἐπὶ τινων τῆς κοινῆς πρακτικῆς δημοσίων κατ' αὐτοὺς σχέσεων, δὲν προσκρούει πρὸς τὸ καθολικὸν τῆς κοινωνίας συμφέρον.

Βεβαίως ὅταν ἡ παρακμὴ κατολάβῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους, ἡ περιποίησις τῶν ἄκρων αὐτοῦ εἶναι ματαιοπονία. Ἄλλ' ἕκαστος ὑποθέτει, ὅτι τὸ δένδρον τῆς ἐθνικῆς αὐτοῦ ζωῆς ἔχει βαθείας καὶ στερεὰς τὰς ρίζας. Τότε τὸ πᾶν κρέμαται ἐκ τῆς ἐν τῷ τόπῳ πνευματικῆς, ἠθικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἁρμονίας. Ἄλλα ἔθνη παρήλθον τὴν περίοδον ταύτην, ἄλλα τὴν διατρέχουσιν καὶ ἄλλα εἶναι ἔτι ἐγγὺς ἢ μακρὰν. Εἰς ποίαν περίοδον διετέλουν οἱ Ρωμαῖοι, ὅταν ὁ Μέτελλος ἔλεγεν πρὸς αὐτοὺς τὰ ἑξῆς; — « Συμπολιταί, ἐὰν ἠδυνάμεθα νὰ ζῶμεν ἄνευ γυναικῶν, θὰ παρερχόμεθα ὅλοι τὴν περιπλοκὴν ταύτην, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φύσις ἠθέλησεν ὥστε νὰ εἶναι ἐπίσης ἀδύνατον νὰ τὰς ἀποσύγγωμεν ὡς κατ' ἄδυστατον μετ' αὐτῶν νὰ ζῶμεν, ἅς μάθωμεν νὰ θυσιάσωμεν τὰς τέρψεις ζωῆς τόσον βραχείας εἰς τὰ συμφέροντα τῆς δημοκρατίας, ἥτις πρέπει νὰ διαρκέσῃ διὰ παντός. . . »

ΑΚΙΝΗΤΟΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑ ΕΝ ΤΟΥΡΚΙΑ.

Ο ΠΕΡΙ ΒΑΚΟΥΦΙΩΝ ΘΕΣΜΟΣ.

Πρὸ ἑπτὰ περίπου ἐτῶν (7 Σεφὲρ 1284) ἐξεδόθη ἐν Κωνσταντινουπόλει νόμος, δι' οὗ ἐπετράπη εἰς τοὺς ἀλλοδαποὺς τὸ δικαίωμα εἰς ἀπόκτησιν ἀκινήτων ἐν Τουρκίᾳ ἰδιοκτησιῶν. Ὡς προκύπτει δὲ ἐκ τοῦ ἀπὸ ²²₂₁ Φεβρουαρίου 1873 πρωτοκόλλου μεταξὺ Ἑλληνικῆς καὶ Τουρκικῆς κυβερνήσεως, ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ νόμου τούτου ἐπεξετάθη ἀπὸ εἰδικωτέρας συνεννόησεως καὶ πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Κατ' ἀκρίβειαν ἡ συνεννόησις αὕτη μαρτυρεῖται ἐν τῷ προοιμίῳ τοῦ πρωτοκόλλου, διότι τὸ κείμενον αὐτοῦ πραγματεύεται μόνον περὶ τοῦ ἀσύλου τῶν κατοικουμένων οἰκιῶν, περὶ τῆς κατ' αὐτὸ ἀναγκαίας τῶν προξενικῶν ἢ τῶν ἐπιτοπίων ἀρχῶν παρεμβάσεως, περὶ τῆς ἐκουσίας ὑποβολῆς τῶν ἀλλοδαπῶν εἰς τὴν ἐγγχώριον δικαιοδοσίαν, ἐκτὸς ὅταν πρόκειται περὶ ἀκινήτων κτημάτων, ὅτε δὲν εἶναι ἀναγκαία ἡ συναίνεσις αὐτῶν, ἐφαρμοζομένων ἀπλῶς τῶν σχετικῶν τοῦ νόμου τῆς 7 Σεφὲρ 1284 διατάξεων, κατὰ τὰς ὁποίας ἐπὶ ζητημάτων τῆς ἀκινήτου ἰδιοκτησίας οἱ ἀλλοδαποὶ δὲν ἔχουσι δικαίωμα εἰς προστασίαν ἐκ μέρους τῆς πρεσβείας ἢ τοῦ προξενείου τῆς πατρίδος αὐτῶν.

Πρὸ τοῦ νόμου τούτου ἡ ἀπόκτησις ἀκινήτου ἰδιοκτησίας ἐθεωρεῖτο ἐν Τουρκίᾳ ὡς συνεχομένη πρὸς τὸν πολιτικὸν τοῦ τόπου ὄργανισμὸν, ἐκ τοῦ ὁποίου φυσικῶ τῷ λόγῳ ἀπεκλείοντο οἱ ἀλλοδαποί. Βαθμηδὸν, καθ' ὅσον προήχθησαν καὶ παρὰ τοῖς Ὀθωμανοῖς αἱ νεώτεραι ἰδέαι, ἀπεδείχθη, ὅτι ὁ ἀποκλεισμὸς τῶν ξένων ἦτο δεινὸς ἐν μέσῳ τῆς Εὐρώπης ἀναχρονισμὸς. Ἐκ τούτου ὅμως δὲν ἔπεται, ὅτι καὶ πράγματι πρὸ τοῦ τελευταίου νόμου οἱ ἀλλοδαποὶ δὲν εἶχον ἐν τῇ Ὀθωμανικῇ χώρᾳ ἀκίνητα κτήματα, διότι, κατὰ τινα ἐνδεικτικὴν ὑπὲρ τοῦ ὠραίου φύλου ἐξαίρεσιν,

έθεωροῦντο αἱ γυναῖκες τῶν ξένων ὡς ἰθαγενεῖς, ὥστε, ἀντικρυ τῆς κατὰ τῶν ἀνδρῶν νομικῆς ἀπαγορεύσεως, οἱ τίτλοι τῆς κυριότητος τῶν ἀκινήτων ἰδιοκτησιῶν ἀνεγγράφοντο εἰς ὄνομα τῶν γυναικῶν αὐτῶν. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἄλλη μέθοδος, καθ' ἣν ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς παρενέβαινε τὸ πρόσωπον φίλου Τούρκου, ἐξασφαλίζοντας δι' ἀντεγγράφου τὸν κρύφιον κύριον, ὅστις καὶ παρελάμβανε τὸ κτῆμα διὰ τῆς εἰκονικῆς ὁδοῦ τοῦ ἐνεχύρου ἢ τῆς ὑποθήκης.

Ἄλλ' ἢ πρὸς τοὺς ἀλλοδαποὺς ἱστορικῆ αὐτῆ ἀνάπτυξις τοῦ δικαίωματος τῆς ἐν Τουρκίᾳ ἀκινήτου ἰδιοκτησίας, λαμβάνει ἰδιαιτέρον διαφέρον ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ ριζικωτάτης παρεμβάσεως ἐνὸς τῶν θεμελιωδεστέρων τοῦ Μουσουλμανισμοῦ θεσμῶν. Ἐννοῶ τὸν περὶ Βακουφίων, εἰς κατανόησιν τοῦ μηχανισμοῦ καὶ τῆς νομικῆς σημασίας τῶν ὁποίων ἐπὶ τοῦ προκειμένου δανείζομαι ἐκ τῆς Allgemeine Zeitung τὰς ἐξῆς βασιμωτάτας πληροφορίας.

«Ὅπως ἐν ὄλαις ταῖς χώραις, ἐν αἷς ὑφίσταται θρησκεία τῆς ἐπικρατείας, οὕτω καὶ ἐν Τουρκίᾳ, ἐν ἣ τὸ Ἰσλάμ εἶναι θρησκεία τῆς ἐπικρατείας, πρὸς διατήρησιν τῶν εἰς τὴν θρησκείαν ἀφιερωμένων κτημάτων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ὑπηρετούντων προσώπων εἶναι προσδιωρισμένα κανονικαὶ πρόσοδοι ἐξ ἀκινήτων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κτημάτων. Ὡσαύτως πρὸς διατήρησιν ἄλλων δημοσίων ἰδρυμάτων, π. χ. σχολείων, βιβλιοθηκῶν, γεφυρῶν, ὑδραγωγείων, νοσοκομείων κλπ, εἴτε ταῦτα καθιδρύθησαν ὑπὸ ἡγεμόνων εἴτε ὑπὸ ἰδιωτῶν, εἶναι προσδιωρισμένα ὑπὸ τῶν ἰδρυτῶν καὶ ὑπὸ ἄλλων εὐεργετῶν κινήτᾶ καὶ ἀκίνητᾶ κτήματα, ἐκ τῶν προσόδων τῶν ὁποίων διατηροῦνται τὰ καθιδρύματα ταῦτα. Τοιαῦτα κτήματα, κινήτᾶ καὶ ἀκίνητᾶ, ὀνομάζονται Βάκφ (Βακούφ), εἰς πληθυντικὸν ἀριθμὸν Ἐβκάφ. ὑπάρχουσι δὲ περὶ αὐτῶν πολλαὶ διατάξεις ἐντὸς τῆς θρησκευτικῆς καὶ πολιτικῆς νομοθεσίας. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ Ἰσλάμ εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἐπικρατείας, αἱ δὲ λοιπαὶ θρησκεῖαι εἶναι ἀπλῶς ἀνεκταί, ἡ πολιτεία φροντίζει μόνον περὶ τῶν Μωαμεθανικῶν τοιοῦτου εἶδους ἰδρυμάτων, εἰς δὲ

τοὺς ὁπαδοὺς τῶν λοιπῶν θρησκειῶν ἀφίνει τὴν κατὰ τὸ δοκοῦν φροντίδα περὶ τῶν οἰκειῶν αὐτοῖς ἰδρυμάτων, σχολείων, νοσοκομείων, κλπ. Παρατηρητέον ἐν τούτοις, ὅτι ἡ νομοθεσία ἀναγνωρίζει καὶ ἡ πολιτεία προστατεύει καὶ τὰ ὑπὸ μὴ Μωαμεθανῶν ὑπὲρ Μωαμεθανικοῦ τεμένους κληροδοτήματα. Τοῦτο δὲ πρέπει νὰ ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν, ὅπως ἐννοήσωμεν τὰ κατόπιν ρηθησόμενα περὶ ἐτέρου τινος εἶδους Βακουφίων, εἰς τὸ ὁποῖον κατ' ἐξοχὴν οἱ Εὐρωπαῖοι ἐνδιαφέρονται.

Ὅπως ἔχη νομικὸν κῦρος καθιδρυμά τι, εὐσεβὲς ἢ φιλανθρωπικόν, ἀπαιτεῖται 1) ἵνα κατὰ τὴν σύστασιν αὐτοῦ διατελῇ ὁ ἰδρυτῆς ὑγιῆς καὶ ἐχέφρων, διότι ἄνθρωπος, μὴ ἔχων σώας τὰς φρένας, δὲν δύναται ἀνευ τῆς ἐγκρίσεως τοῦ νομίμου κηδεμόνος αὐτοῦ (Βάσσι) νὰ διαθέσῃ τὴν περιουσίαν του, τὰ δύο τρίτα τῆς ὁποίας ἀνήκουσιν εἰς τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ. Δύναται ὅμως ὁ ἀσθενὴς μετὰ τὴν θεραπείαν του νὰ ἐπικυρώσῃ τὴν ἐν τῇ ἀσθενείᾳ διάθεσιν τῆς περιουσίας του, εἰς τὴν περίπτωσιν δὲ ταύτην τὸ ἴδρυμα ἔχει νομικὸν κῦρος· ἐὰν ὅμως ἀποθάνῃ ὁ ἰδρυτῆς κατὰ τὴν νόσον, τότε τὸ ἴδρυμα ἰσχύει μέχρι τοῦ τρίτου μόνον τῆς περιουσίας αὐτοῦ.

2) Τὸ εἰς εὐσεβὲς ἢ φιλανθρωπικὸν καθιδρυμα δωρούμενον κτῆμα πρέπει νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀπηλλαγμένον χρεῶν. Ἐὰν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς δωρήσεως ὁ ἰδρυτῆς εἶναι τόσον πολὺ βεβαρυμένος, ὥστε ἡ λοιπὴ περιουσία του δὲν ἀρκεῖ πρὸς πληρωμὴν τῶν χρεῶν του, πρέπει πρότερον νὰ πληρωθῶσι ταῦτα, καὶ τὸ τυχόν ὑπόλοιπον ἐκ τῆς περιουσίας του μένει Βακούφ. Ἐὰν ὅμως οὐδὲν ὑπολείπηται, τότε ἡ διάθεσις εἶναι ἀνίσχυρος.

3) Πρέπει ἐνώπιον τῆς προσηκούσης ἀρχῆς καὶ ἐπὶ παρουσίᾳ μαρτύρων νὰ συνταχθῇ ἐπίσημος ἔχθεσις, ἐν τῇ ὁποίᾳ σημειοῦνται ἀκριβῶς καὶ σαφῶς ὄλαι αἱ περὶ τὸ καθιδρυμα μνείας ἀξίαι περιστάσεις. Ὁ ἰδρυτῆς ἔχει φυσικῶ τῷ λόγῳ τὸ δικαίωμα νὰ θέσῃ τοὺς ὁποίους θέλει ὄρους, ὡς π. χ. νὰ διατάξῃ ὅπως γίνῃ χρῆσις τοῦ κτήματος μό-

νον πρὸς εἰδικούς σκοπούς, ὅπως ὁ διοικητὴς εἶναι πρόσωπόν τι ὠρισμένον, μετὰ τὴν ἀποχώρησιν δὲ ἢ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὅπως οἱ κατ' εὐθείαν γραμμὴν ἀπόγονοί του ὡς διοικηταὶ τοῦ Βακούφ κλπ. Διὰ τὴν ἀκριβῆ ἐκτέλεσιν τῶν ὄρων τούτων, ὁ διοικητὴς εἶναι ὑπεύθυνος, διατελῶν ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν δημοσίου ἄρχοντος ὑπὸ τῆς Πολιτείας διωρισμένου (1).

Ἐν γένει τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος καθιδρύματα (Βακούφ) διαιροῦνται εἰς τρεῖς κεφαλαιώδεις κατηγορίας, ἐκ τῶν ὁποίων τὴν πρώτην ἀποτελοῦσι τὰ κτήματα τῶν Τζαμίων. Τὰ εἰς θρησκευτικὴν χρῆσιν προωρισμένα ταῦτα κτίρια, τὰ ἐν ταῖς Εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις Moscheeu, Mosquées, Meschite

(1) Ὡς γνωστὸν ὁ ἀνώτατος τῆς Πολιτείας ἀρχηγὸς ἐννοεῖται ἐν Τουρκίᾳ εἰς ἐαυτὸν τὸ ὑψίστον πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν ἀξίωμα. Ὑπὸ τὴν πρώτην μὲν ἰδιότῃα του, ὡς Σουλτάνος, διορίζει τὸν Μέγαν Βεζύρη, ἀπόλυτον αὐτοῦ ἀντιπρόσωπον (Βακίλ-ι-Μουτλάκ), ὑπὸ δὲ τὴν δευτέραν, ὡς Καλίφη, διορίζει τὸν Σείκ-υλ-Ἰσλάμ. Ἐπειδὴ δὲ ἐν Τουρκίᾳ, ὅπως καὶ ἐν ὅλαις ταῖς λοιπαῖς χώραις, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐπικρατείας εἶναι ὑπέρτατος ὑπερασπιστὴς ὅλων τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων καὶ ἰδρυμάτων, ἐνεπιστεύετο οὗτος τὴν ἐνάσκησιν τῶν σχετικῶν προνομίων του ἄλλοτε μὲν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῶν εὐνούχων (Κιζιλάρ-Ἀγασή ἢ ὅπως νῦν οὗτος ὀνομάζεται Λακ-υλ-Σαδὲτ-Ἀγασή), ἐνίστα δὲ καὶ εἰς τὸν μέγαν Βεζύρη καὶ τὸν Σείκ-υλ-Ἰσλάμ. Διὰ τῆς ἀδικήτου ὁμοῦς ἀξίσεως τῶν εὐσεβῶν καθιδρυμάτων αἱ ὑποθέσεις τοῦ Κιζιλάρ-Ἀγασή ὑπερεπλήθυνον εἰς τοιαύτον βαθμὸν, ὥστε δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ ἡ ἀποτελεσματικὴ ἐπίβλεψις τῶν ἀναριθμητῶν ἰδικιτέρων κατὰ μέρος ἐποπτῶν ἐντεῦθεν δὲ αἱ γινόμεναι ὑπεξαίρεσεις κυζήθησαν τόσον, ὥστε ἤδη προηγουμένοι Σουλτάνοι προσεπάθησαν μεταρρυθμισίαν τινά, ἢ ὅποια ὁμοῦς ἢ δὲν ὑπῆρξεν ἀποτελεσματικὴ ἢ ὑπὸ τοὺς διαδόχους αὐτῶν πάλιν καταργήθη, μέχρι ὅτου ἐπὶ τέλους ὁ Σουλτάνος Μαχμούτ Β', πατὴρ τοῦ νῦν Σουλτάνου, διωργάνωσεν ἐπὶ τῶν ὑποθέσεων τούτων εἰδικὸν ὑπουργεῖον, τὸ ὑπουργεῖον τῶν φιλανθρωπικῶν καταστημάτων καὶ εὐσεβῶν καθιδρυμάτων (Ἐβκάφ Ναζαρέτι), τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ἀκόμη διατηρεῖται.

κλπ. ὀνομαζόμενα (κατὰ τὸ Ἀραβικὸν Mesdschid), διαιροῦνται εἰς διαφόρους τάξεις, τὴν πρώτην τῶν ὁποίων κατέχουσι τὰ δύο μεγάλα τοῦ Ἰσλάμ ἱερά, ἡ Καάβα τῆς Μέκκας καὶ τὸ Τζαμίον μετὰ τοῦ τάφου τοῦ Μωάμεθ ἐν Μεδίνα. Μετ' αὐτὰ ἀκολουθοῦσιν ἐν πρώτοις τὰ ὑπὸ Σουλτάνων ἢ τῶν πλησιεστάτων συγγενῶν αὐτῶν κτισθέντα Τζαμιά, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων εἶναι ὡσαύτως περιωρισμένος· εὐρίσκονται δὲ τοιαῦτα μόνον ἐν ταῖς πρωτεύουσαις τῆς ἐπικρατείας (Κωνσταντινούπολις, Προύσσα, Ἀδριανούπολις, Δαμασκός, Κάϊρον κλπ.). Κατόπιν ἀριθμοῦνται τὰ Τζαμιά, ὅσα ἐκτισθησαν ὑπὸ ἡγεμονοπαίδων ἢ ἡγεμονίδων ἐξ αἵματος, ὡς καὶ ὑπὸ μεγάλων Βεζυρῶν, ὑπουργῶν καὶ ἄλλων μεγιστάνων. Συνήθως ταῦτα δὲν ἔχουσι τὸ δικαίωμα τῆς μεγαλοπρεποῦς προσευχῆς τῆς παρασκευῆς, ὅπερ ἄλλως δὲν εἶναι δυσαπόκτητον, διότι ἀρκεῖ ἡ ἐντὸς τοῦ τζαμίου ἀνέργεσις περιφανοῦς τινος τόπου (Μααφίλ) διὰ τὸν Σουλτάνον, καὶ ὁ διορισμὸς ἐνὸς Χατίπ, τοῦτέστιν ἱερέως ἔχοντος τὴν ἐξουσίαν τῆς τελέσεως τῆς περὶ ἧς ὁ λόγος προσευχῆς. Ἐπὶ τέλους ἀκολουθοῦσι ὅλα τὰ μικρότερα ὑπὸ ἰδιωτῶν ἐκτισμένα τζαμιά.

Ἡ δὲ δευτέρα κατηγορία τῶν Βακουφίων περιλαμβάνει ὅλα τὰ ἐπίλοιπα εὐεργετικά, ἐπιστημονικά καὶ κοινωφελῆ καθιδρύματα, π. γ. πτωχοκομεῖα, νοσοκομεῖα, φρενοκομεῖα, σχολεῖα, βιβλιοθήκας, ὑδραγωγεῖα, γεφύρας, χάνια (Καραβὰν σεράια) ἐν ταῖς πόλεσι καὶ ἐν ταῖς ἐξοχικαῖς ὁδοῖς, δημόσια φρέατα, λουτρά, νεκροταφεῖα καὶ μαυσωλεῖα διὰ πρόσωπα ὠρισμένα ὑπὸ τὴν φύλαξιν εἰδικοῦ νεκροφύλακος καὶ ἐνὸς ἀναγνώστου Κορανίου, καὶ οὕτω καθεξῆς. Ὁ μὲν ἀριθμὸς αὐτῶν εἶναι μέγιστος, τὰ δὲ πλεῖστα κατὰ γόνατον ἐκ παλαιότερων ἐποχῶν, καθ' ἃς ἀκόμη ἐθεωρεῖτο γενικῶς ὡς ἀνταμειφθησομένη μετὰ θάνατον πράξις (σεβάπ) ἢ ἀνέργεσις κτιρίων προωρισμένων διὰ τοιοῦτους σκοπούς. Ἐν τοῖς νεωτέροις ὁμοῦς χρόνοις ἐγένοντο ταῦτα πολλῶ σπανιώτερα καὶ ἡ ἐπαγγελία ἀμοιβῆς ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ περιήλθεν εἰς μεγάλας ἀμφιβολίας, ἀπέναντι τῶν ὁποίων

ασφαλέστερον θεωρείται τὸ χρηματικὸν μᾶλλον κέρδος τῆς παρούσης ζωῆς.

Ἡ θρησκευτικὴ νομοθεσία ἐνασχολεῖται κυρίως ἐπὶ τῶν προμνησθεισῶν δύο βακουφικῶν κατηγοριῶν, αἵτινες διὰ τοὺς Εὐρωπαίους καὶ ἐν γένει διὰ τοὺς Χριστιανούς μικρὸν ἔχουσι ἐνδιαφέρον. Ἡ νομοθεσία ὁμως ἐξασφαλίζει εἰς τὰ ἱδρύματα ταῦτα ὑπὲρ τῶν καρπούμενων αὐτὰ τόσον σπουδαίας ὠφελείας, ὥστε καὶ ἄλλοι ἄνθρωποι ἐσκέφθησαν νὰ ἀποκτήσωσιν αὐτάς διὰ τοῦ μέσου τοιούτων καθιδρυμάτων.

Νομικῶς ὁ ἱδρυτὴς βακουφίου ἔχει τὰ ἀκόλουθα δικαιώματα. 1) Μένει κάτοχος καὶ καρπωτὴς τοῦ κτήματος, εἴτε αὐτὸς οὗτος κρατῶν αὐτὸ, εἴτε εἰς ἄλλους παραχωρῶν τὴν χρῆσιν τοῦ ἀντὶ μισθοῦ. 2) Δὲν δύναται τὸ κτῆμα διὰ μεταγενέστερα, τούτέστι μετὰ τὸν χρόνον τῆς συστάσεως τοῦ καθιδρύματος, χρέη τοῦ καρπωτοῦ νὰ ὑποθηκευθῇ ἢ νὰ ἐκποιηθῇ. 3) Ἐνῶ κατὰ τὸ Κοράνιον τὰ θήλας εἰς μόνην τὴν ἡμίσειαν τῶν ἀρρένων κληρονομικὴν μερίδα δικαιουῦνται, ὁ τὸ καθίδρυμα καταστήσας δύναται νὰ ἀφήσῃ αὐτὸ κατ' ἰσομοιρίαν εἰς τὰ τέκνα τοῦ ἀμφοτέρων τῶν γενῶν. 4) Δύναται πρὸς τούτοις ὁ ἱδρυτὴς, ὑποκαθιστῶν ἕτερον κτῆμα ὁμοίας ἀξίας εἰς τὸ ἥδη ἐν τῷ ἱδρύματι ἀφιερῶν, νὰ διαθέσῃ τοῦτο πρὸς ἄλλους. 5) Ἐν τῇ περιπτώσει δὲ ταύτῃ ἀργεῖ τὸ δικαίωμα τῶν γειτόνων, ἵνα προτιμηθῶσιν εἰς τὴν πώλησιν, καταβάλλοντες τὸ αὐτὸ τίμημα. 6) Τὸ κτῆμα ἀπαλλάσσεται τῶν αὐθαιρέτων φορολογιῶν, τῶν δημεύσεων κλπ.

Ἰπὸ ἄλλην ἐποψίν συνέπεια τῶν περὶ τὰ βακούφια νομικῶν διατάξεων εἶναι, ὅτι 1) τὸ κτῆμα καθίσταται ἐνέχυρον ὑπὲρ τῶν ὑποθηκικῶν τοῦ καθιδρύματος δανειστῶν· 2) αἱ ἀναγκαῖαι ἐπισκευαὶ τοῦ κτήματος βαρύνουσι τὸν καρπωτήν· 3) ὅλαι αἱ ἐπισκευαὶ, οἱ καλλωπισμοὶ κλπ. ἐν περιπτώσει περιελεύσεως τοῦ κτήματος εἰς τὸ καθίδρυμα, θεωροῦνται δωρεὰ πρὸς αὐτό. 4) Ἐν περιπτώσει πωλήσεως ἐκ μέρους τοῦ καρπωτοῦ, τὸ ἀντίτιμον ἀνήκει εἰς τὸ καθίδρυμα. 5) Ἐάν ὁ καρπωτὴς ἀποθάνῃ ἄνευ κατιόντων, τὸ

κτῆμα μεταβαίνει εἰς τὸ καθίδρυμα ὡς τελεία αὐτοῦ ἰδιοκτησία (1).

Αἱ ὑπὸ κακὴν διοίκησιν, ἐπὶ αἰῶνας διαρκούσας, ἄπειροι ἀδικίαι, καταπιέσεις, ἐκβιάσεις, δημεύσεις, παρεκίνησαν πλείστους τοῦ κράτους ὑπηκόους, ἵνα ὑποβάλωσι τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἐπὶ τῶν Βακουφίων νομοθεσίας, διότι, θεωρουμένων τῶν διατάξεων αὐτῆς ὡς θρησκευτικῶν, δὲν ἠδύναντο νὰ παραβιασθῶσιν οὔτε ὑπὸ τοῦ ἀγριωτάτου αὐτοῦ τυράννου. Ὡς Καλίφης, ὠφείλεν

(1) Ἰπὸ τὴν λέξιν «κατιόντες» ἢ περὶ Βακουφίων νομοθεσία ἐνοεῖ τὰ τέκνα τῆς πρώτης γενεᾶς. Ἐάν ὁ ἱδρυτὴς ἢ ἕτερος τῶν κατιόντων αὐτοῦ ἔχῃ μόνον ἐγγόνους, οὗτοι δὲν κληρονομοῦσιν. Ἡ ἀρχὴ αὕτη στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἐξῆς σοφιστικοῦ συμπερασμάτος· «τὸ τέκνον δύναται ἐκεῖνα μόνον νὰ κληρονομήσῃ, τὰ ὅποια ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ αὐτοῦ κατέχον, ἐπειδὴ δὲ οὗτοι τὸ περὶ οὗ πρόκειται κτῆμα οὐδέποτε καθεῖξαν, ἐπεταὶ ὅτι καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν οὐδὲν ἐπὶ τούτου ἔχουσι δικαίωμα.» Ἡ σοφιστικὴ αὕτη ἀρχὴ δύναται μὲν εὐχερῶς νὰ ἐξελεγχθῇ, ἀλλὰ μέχρι τοῦδε θεωρεῖται ἐν Τουρκίᾳ ὡς νόμος καὶ εἰς τοιαύτην περίπτωσιν *lex dura sed lex est*. Ἐάν ὑποθέσωμεν λ. γ. ὅτι πατὴρ τις ἔχει δύο τέκνα, ὅτι ἐκάτερον αὐτῶν ἔχει ἀνά δύο ἐπίσης τέκνα, αὐτως ὥστε ὁ καρπωτὴς ἔχει τέσσαρας ἐγγόνους, καὶ ὅτι πρὸ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἀπεβίωσεν τὸ ἕτερον τῶν τέκνων του, εἰς τοιαύτην περίπτωσιν μόνον τὸ ἐπιζῶν τέκνον κληρονομεῖ τὸ κτῆμα καὶ μεταβιβάζει τὰ δικαιώματά του εἰς τὰ ἴδια ἐαυτοῦ τέκνα. Ὅσον δὲ ἀφορᾷ τοὺς ἐκ τοῦ προαποβιώσαντος τέκνου ἐγγόνους, οὐδὲν οὗτοι κληρονομοῦσι. Ἀφ' ἑτέρου ὅταν τὰ τέκνα τοῦ καρπωτοῦ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ κληρονομοῦσι κατ' ἰσομοιρίαν τὸ κτῆμα, ἀρκεῖ νὰ ἀποθάνῃ ἐν ἐξ αὐτῶν ἄνευ κατιόντων εἰς πρώτην γενεάν, ὅπως ἢ ἐπὶ τοῦ Βακουφίου μερὶς αὐτοῦ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ καθίδρυμα, ἐνῶ οἱ ἄλλοι κληρονόμοι μένουσι καρπωταὶ εἰς τὰς μερίδας αὐτῶν. — Καὶ ἀληθεύει μὲν, ὅτι νεώτερός τις νόμος (Ἰουνίος 1867) ἐπεζήτησε τὸ ἐπὶ τῶν βακουφικῶν κτημάτων κληρονομικὴν δικαίωμα καὶ εἰς ἄλλους τινὰς βαθμοὺς συγγενείας, τοῦ νόμου ὁμως τούτου ἢ ἐκτέλεσις περιορίσθη εἰς μόνην τὴν πρωτεύουσαν, διὰ δὲ τὰς ἐπαρχίας ἔμεινεν γράμμα νεκρὸν.

οὗτος νὰ τὰς σεβασθῆ, ἐὰν δὲν ἤθελε νὰ προκαλέσῃ γενικήν τοῦ Μουσουλμανικοῦ λαοῦ ἐπανάστασιν.

Τὸ πρᾶγμα λοιπὸν ἐγένετο λίαν ἀπλῶς. Πλούσιος ἄνθρωπος ἐπώλει τὴν περιουσίαν του εἰς τι τζαμίον ἢ ἄλλο δημόσιον καθίδρυμα ἀντὶ εὐτελοῦς καί, οὕτως εἰπεῖν, ὀνοματικῆς τιμῆς· π. χ. τεμάχιον γῆς, ἔχον ἀξίαν 2 000 λίρ. ἀντὶ 100 ἢ 200 λίρ. Ἡ πώλησις συνεφωνεῖτο, τὰ προσήκοντα συνετάσσοντο ἔγγραφα καὶ τὸ κτῆμα ἐγένετο Βακούφιον. Ὁ μέχρι τοῦδε ἰδιοκτῆτης ἐπεφυλάσσετο τὴν κάρπωσιν δι' ἑαυτὸν καὶ τοὺς κατιόντας του, ἐπλήρωνε δὲ διὰ τοῦτο πρὸς τὸ καθίδρυμα μίσθωμα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς χρήματα, ἀντιπροσωπεῖον τοὺς τόκους τοῦ ὑπὸ τοῦ καθιδρύματος καταβληθέντος κεφαλαίου. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὁ μὲν πρῶν ἰδιοκτῆτης καὶ ἤδη καρπωτῆς ἀπέκτα τὰ προμνησθέντα ὠφελήματα, τὸ δὲ καθίδρυμα εἶχε τὴν ἐλπίδα νὰ λάβῃ βραδύτερον εἰς τελείαν ἰδιοκτησίαν ἀντὶ τιμῆματος εὐτελοῦς κτῆμα μεγάλης ἀξίας.

Ἡ τρίτη αὕτη κατηγορία τῶν Βακφ-ι-αδὶ, ἣτοι κοινῶν τῆς συνθηεῖας καθιδρυμάτων, ἠϋξήθη ἐπὶ τοσοῦτον διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου, ὥστε κατ' ἀξιοπίστους διατιμήσεις, ἴσως τὰ δύο τρίτα ἢ τοῦλάχιστον τὸ ἕμισυ τῶν ἐν Τουρκίᾳ παραγωγικῶν ἀκινήτων κτημάτων εἶναι βακουφικά καὶ ἐπομένως τὸ Κράτος ἢ ὀλίγον ἢ οὐδαμῶς ἐξ αὐτῶν ὠφελεῖται. Κτῆμα, τὸ ὁποῖον ἅπαξ ἐγένετο Βακούφιον, δὲν δύναται πάλιν νὰ γείνη ἐλεύθερον, ἐκτὸς ἐὰν ἀντικατασταθῇ δι' ἑτέρου κτήματος ἐλευθέρου καὶ τῆς αὐτῆς ἀξίας. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὑπάρχει καὶ ἄλλη, οὕτως εἰπεῖν, πηγὴ βακουφισμοῦ, διότι ἐν ἡ περιπτώσει οἱ καρποὶ τοῦ βακουφικοῦ κτήματος ὑπερβαίνουν τὰς ἀνάγκας τοῦ εἰς ὃ ἀνήκουσι καθιδρύματος, τὸ περίσσευμα δαπανᾶται εἰς ἀγορὰν νέων κτημάτων, ἅτινα Βακούφια ὡσαύτως γίνονται, ἐπὶ μόνῃ τῇ διαφορᾷ, ὅτι, ἐπειδὴ ταῦτα δὲν συνέστησαν ἀρχικῶς ὡς καθιδρύματα ἀλλὰ θεωροῦνται ὡς διαθέσιμα τοῦ κυρίου κτήματος προϊόντα, δύνανται καὶ νὰ πωληθῶσιν, ὅπότεν τὸ καθίδρυμα εὐρίσκειται εἰς τὴν ἀνάγκην ἐκτάκτου δαπάνης,

Εἰς ὅλον τὸ σύστημα τῶν Βακουφίων παίζουσι σπουδαῖον ρόλον οἱ ἐπίτροποι (Μουτεβελῆ). Ὅπως ἤδη παρετηρήθη, ὁ ἰδρυτῆς ἔχει τὸ ἀφιλονείκητον δικαίωμα νὰ διορίζῃ ὅν τινα θέλει ὡς διοικητὴν καὶ νὰ διατάσῃ κατὰ τὸ δοκοῦν τὰ τῆς ἐκλογῆς τῶν διαδόχων τούτου. Δύναται λοιπὸν νὰ διορίζῃ ὡς Μουτεβελῆ τὸν Ἰμάμην ἢ ἄλλον τινα κληρικὸν τοῦ Τζαμίου ἢ καὶ ὑπάλλληλόν τινα τοῦ καθιδρύματος· δύναται νὰ καθιστᾷ καὶ ἀλλότρια ἄτομα Μουτεβελῆ, καθὼς καὶ ἑαυτὸν, διαδόχους δὲ τοὺς κληρονόμους του. Μόνον ὅταν μετὰ τὸν θάνατόν του οἱ τεθειμένοι ὑπ' αὐτοῦ ὄροι δὲν ἐφαρμόζωνται πλέον εἰς πρόσωπόν τι, ἐὰν λ. χ. ἡ οἰκογένεια εἰς τὴν ὁποίαν προσδιώρισε τὸ δικαίωμα τῆς διοικήσεως ἐξέλειπε, τότε ἡ ἀρχὴ τοῦ τόπου διορίζει προσωρινὸν ἐπιστάτην καὶ πληροφορεῖ περὶ τούτου τὴν Κυβέρνησιν, ἣτις οὕτω ἐκδίδει τὰς τελειωτικὰς διαταγὰς τῆς διὰ τὴν περὶ ἧς πρόκειται περίπτωσιν.

Ὁ Μουτεβελῆς εἶναι νομικῶς ὑπόχρεως, λαμβάνων τὰ εἰσοδήματα τοῦ Βακουφίου, νὰ διατηρῇ τὸ κτῆμα εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ νὰ ἐπιμελῆται κατὰ δύναμιν τὰ πρὸς βελτίωσιν αὐτοῦ· ὀφείλει προσέτι νὰ προσέχη, ὥστε νὰ γίνηται χρήσις τῶν εἰσοδημάτων ἀκριβῶς κατὰ τὴν θέλησιν τοῦ ἰδρυτοῦ, καὶ νὰ διατηρῶνται τὰ περισσεύοντα τυχὸν ἐξ αὐτῶν διὰ μεγαλειτέρας διορθώσεις ἢ νέα οἰκοδομήματα, ἐὰν τὸ κτίριον τοῦ Βακουφίου φθαρῇ διὰ πυρκαϊᾶς, σεισμοῦ ἢ ἐκ τοῦ χρόνου. Ἐπὶ τέλους ὀφείλει ἅπαξ ἢ δις τοῦ ἔτους νὰ δίδῃ λ/σμὸν περὶ τῆς διοικήσεως του εἰς τὴν προσήκουσαν ἀρχήν, ἣτοι ἄλλοτε μὲν ἐν τῇ πρωτεύουσῃ εἰς τὸν Κιζιλάρ-Ἀγασῆ ἢ τὸν μέγαν Βεζύρην, ἢ τὸν Σείκ-υλ-Ἰσλάμ, καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις εἰς τὰ ἐπιτόπια δικαστήρια, νῦν δὲ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ἐβκαφίου καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις εἰς τοὺς ὑπάλληλους τοῦ ὑπουργείου τούτου.

Ἦδη ἀπὸ προηγουμένων ἑκατονταετηρίδων οἱ πολιτικοί, δημοσιολόγοι καὶ ἱστοριογράφοι τῆς Τουρκίας παρεπονοῦντο διὰ τὰς περὶ τὴν διοίκησιν τῶν βακουφικῶν κτημάτων ἀ-

πείρους καταχρήσεις, ἡ δὲ καθημερινὴ πείρα διδάσκει ἡμᾶς ὅτι αἱ καταχρήσεις αὗται διόλου εἰσέτι δὲν ἐξειλήφθησαν. Τόσον ὀλίγον ἐπαρκοῦσι τὰ εἰσοδήματα τῶν βακουφικῶν κτημάτων πρὸς διατήρησιν τῶν καθιδρυμάτων, ὥστε ἀναγκάζεται τὸ ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν νὰ χορηγῇ κατ' ἔτος εἰς τὸ ὑπουργεῖον τοῦ Ἐβκαφίου σημαντικὴν συνδρομὴν, ἣτις ἐν τῷ προϋπολογισμῷ τοῦ παρελθόντος ἔτους ἀνέβαινε εἰς 7 000 πουργία (240 000 τάλ.). Ὁ προϋπολογισμὸς οὗτος διὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος ἀπὸ 4 Μαρτίου 1872—28 Φεβρουαρίου 1873 κατάγεται ἐκ τῆς ἐποχῆς τοῦ μεγάλου Βεζύρου Μαχμούτ Πασᾶ, ὅστις ἐπὶ προσφάσει οἰκονομίας συνετάραξεν εἰς ὑπερβολὴν πάντας τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ οὔτε λεπτοῦ εἰς τὸν δημόσιον θησαυρὸν οἰκονομίαν. Οἱ προηγούμενοι προϋπολογισμοὶ διὰ τὴν χρῆσιν 1868—69 καὶ 1869—70 περιλαμβάνουσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου πολὺ ἀνώτερον ποσόν, ἦτοι ὁ μὲν πρῶτος 42 χιλ. πουργία (360 000 τάλ.), ὁ δὲ δεύτερος 48 χιλ. πουργία (540 000 τάλ.). Ἐν τούτοις δὲν πρέπει τις διόλου νὰ φαντασθῇ, ὅτι διὰ τοῦ μέσου τῆς κυβερνητικῆς ταύτης ἐπικουρίας τὰ ἔσοδα καὶ τὰ ἔξοδα τῶν βακουφικῶν κτημάτων ἐξισοῦνται καὶ ὅτι τὰ οὕτω προικιζόμενα καθιδρύματα τίθενται εἰς κατάστασιν νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν προορισμὸν αὐτῶν. Πρέπει νὰ ἀναγνώσῃ τις τὰς ἐπαρχιακὰς ἐφημερίδας, ἵνα μάθῃ, ὅτι ἀπανταχοῦ τῆς χώρας, ἐνταῦθα μὲν γέφυρα κρημνίζεται καὶ δὲν ἀνοικοδομεῖται, ἐκεῖ δὲ τὸ μοναδικὸν τοῦ τόπου Τζαμίον ἐγκαταλείπεται εἰς τὴν ἐκ παλαιότητος καταστροφὴν καὶ τὰ πρὸς νέαν οἰκοδομὴν ἀπαιτούμενα ἔξοδα δι' ἐκουσίων ἢ ἐξαναγκαστικῶν συνεισφορῶν τῆς κοινότητος πρέπει νὰ συναχθῶσιν· ἀλλαχοῦ πάλιν καταπίπτει τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου, τὸ ὑδραγωγεῖον, τὸ νοσοκομεῖον, ἢ τὰ βιβλία τῆς βακουφικῆς βιβλιοθήκης ἕνεκα εἰλείψεως τοῦ βιβλιοφύλακος γίνονται βορὰ τῶν σκωλήκων (ὅπως τοιοῦτον τι πρὸ ὀλίγου χρόνου ἐγένετο γνωστὸν περὶ τινος βιβλιοθήκης Τζαμίου ἐν Θεσσαλονίκῃ). Πρέπει τις νὰ κάμῃ ἀπλοῦν περίπατον ἐν τῇ

πρωτεύουσῃ αὐτῇ, ἵνα πεισθῇ πόσα καθιδρύματα τοιοῦτου εἶδους ἐγκαταλείπονται, ἀκριβῶς εἰπεῖν, εἰς καταστροφὴν. Πρὸ 40—45 ἐτῶν ὑπῆρχον ἐτι ἐν ταῖς ὁδοῖς βακουφικαὶ κρήναι (ἀνεκτίμητος ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ εὐεργεσία), διὰ τοῦ ὕδατος τῶν ὁποίων ἀνεψύχοντο χιλιάδες διαβατῶν, ἐνῶ τώρα αἱ κρήναι αὗται ἀπεξηράνθησαν, οἱ ὄρειχάλκινοι κρουνοὶ τῶν ἐκλάπησαν καὶ τὰ μέταλλα ποτήριά τῶν ἐξηφανίσθησαν.

Τὰ αἷτια τῶν ἀνωμάτων τούτων περιστάσεων ὀφείλονται πρὸ πάντων εἰς τὴν ἄπιστον διοίκησιν τῶν Μουτεβελῆ. Ὅστις κατοικεῖ διαρκῶς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἢ ἐν ταῖς πρωτεύουσαις τῶν ἐπαρχιῶν, δύναται νὰ μαρτυρήσῃ περὶ τῆς ὑπάρξεως ἀριθμοῦ ἀνθρώπων, οἵτινες ἀνευ φανερᾶς βιομηχανίας, ὅλην τὴν ἡμέραν φέροντες νυχτερινὰ ἐνδύματα (Schlafrock) καὶ ὠπλισμένοι διὰ καπνοσύριγγος, μεταβαίνουσιν ἀπὸ καφφενείου εἰς καφφενεῖον, δαπανῶντες εἰς ἀργίαν τὸν χρόνον αὐτῶν. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶναι Μουτεβελῆδες, οἱ ὅποιοι τὰ εἰσοδήματα τῶν ὑπ' αὐτῶν διοικουμένων βακουφίων ἢ ἐν μέρει ἢ καθ' ὅλοκληρίαν κατανοσφίζονται, δημιουργοῦντες τοιοῦτοτρόπως ἑαυτοῖς ἀμέριμνον ὑπαρξίν, διότι διὰ τὸν γνήσιον Τοῦρκον τὸ ἄκρον ἀγαθὸν ἐγκεῖται εἰς τὸ «μηδὲν πράττειν». Ἢ κατὰ τοὺς νόμους ἀπαιτούμενη ἔτησίᾳ ἢ ἑξαμηνιαία λογοδοσία δὲν παρέχει πρὸς τοῦτο σπουδαίας δυσκολίας. Ὁ ὑπουργὸς τοῦ Ἐβκαφίου δὲν δύναται βεβαίως νὰ βλέπῃ ὅλα αὐτοπροσώπως, διότι, καὶ μὴ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι καὶ αὐτὸς ὡς πᾶς ἄλλος ὑπουργὸς συνεχῶς μεταλλάσσεται καὶ ὅτι συνήθως οὐδὲν ἐννοεῖ περὶ τοῦ ὑπουργείου αὐτοῦ, αἱ ὑποθέσεις τῶν Βακουφίων εἶναι πολυπληθέσταται καὶ λίαν περιπεπλεγμέναι. Πρὸς παραδοχὴν λοιπὸν καὶ ἐξέλεγχιν τῶν βακουφικῶν λογαριασμῶν οἱ ὑπάλληλοι τοῦ ὑπουργείου εἶναι κατ' ἐπαρχίας καὶ κατηγορίας διαμεμοιρασμένοι· οὐδὲν δὲ εὐκολώτερον τῆς μεταξύ τοῦ Μουτεβελῆ καὶ τοῦ προσήκοντος ὑπαλλήλου συμφωνίας καὶ διανομῆς τῶν κερδῶν διὰ τὸ τέλος τῆς ἐπιχυρώσεως τῆς διαχειρήσεως.

Πρὸ πολλοῦ ἤδη οἱ ἐμβριθῶς γνωρίζοντες τὰς ἐν Τουρκίᾳ περιστάσεις ἠγνόησαν, ὅτι ἡ ἐκλαίκευσις τῶν βακουφικῶν κτημάτων ἤθελεν ἐπαυξήσει κατὰ πολὺ τὰ εἰσοδήματα τῆς ἐπικρατείας, οὐχὶ μόνον ἀμέσως διὰ τοῦ εἰσοδήματος τῶν ἐγγείων φόρων, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον ἐμμέσως, διευκολύνουσα τὴν μεταβίβασιν, τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τὴν τελειοτέραν καλλιέργειαν γαιῶν, αἰτινες ἕνεκα νομοθεσίας πρὸ πολλοῦ εἰς ἀχρηστίαν περιπεσοῦσης καὶ μὴ πρακτικῆς εἶναι ἐκτὸς τῆς συναλλαγῆς καὶ ἐν οἰκονομικῇ ὀπισθοδρομήσει. Ἐν τούτοις τὸ μέτρον τοῦτο περιβάλλεται, ὅπως ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε εἰρημένων προκύπτει, μεγίστας δυσκολίας. Ἐνῶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ παραβιάζει μίαν τῶν πρώτων τοῦ δικαίου ἀρχῶν, ἐφ' ὅσον πρόκειται ἡ Κυβέρνησις νὰ διαθέσῃ ἄλλως παρ' ὅπως ἠθέλησαν οἱ ἀρχικοὶ ἰδιοκτῆται τὰς κτήσεις αὐτῶν, ἀφ' ἑτέρου τὰ βακουφικὰ κτήματα ὑπόκεινται εἰς νομοθεσίαν ἔχουσαν θρησκευτικὸν χαρακτήρα, ἐναντίον τῆς ὁποίας οὐδὲ ἡ θέλησις αὐτῆ τοῦ Σουλτάνου ἰσχύει, διότι ἐναντιοῦται ἡ ἰδιότης αὐτοῦ ὡς Καλίφου, τοῦτέστιν ἀρχηγοῦ τῶν Πιστῶν. Ἐάν ὁ γηραιὸς Μωαμέτ Ἀλῆ Πασᾶς ἠδύνατο νὰ κατορθώσῃ τὴν δήμευσιν, διότι δὲν ἦτο Καλίφης καὶ δὲν ἦτο βεβαρυμένος διὰ τῶν συνηνωμένων ἐν τῷ ἀξιώματι τούτῳ καθηκόντων, ἐάν ὁ ἀποθανὼν μέγας Βεζύρης Φουάτ Πασᾶς εἶχεν ἐπίσης πράγματι τὸν σκοπὸν νὰ δήμευσῃ τὰ κτήματα ταῦτα, εἶναι βέβαιον ὅτι αἱ μεγάλαι δυσκολίαι τοῦ ζητήματος ἀπέτρεψαν αὐτὸν καὶ ὅτι ὁ διάδοχός του, ἐπίσης ἀποθανὼν Ἀαλῆ Πασᾶς, οὐδὲ ἐτόλμησε καθόλου νὰ συλλάβῃ τοιοῦτο σχέδιον.

Ἐν τούτοις ἀπὸ 25 ἡδὴ ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα τὰ εἰσοδήματα τοῦ Κράτους δὲν ἐπαρκοῦσι πλέον εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. Τὸ πρῶτον βοηθητικὸν μέσον, τὸ χαρτονόμισμα (Καίμὲ), ἀπεδείχθη πολὺ ταχέως ὡς καταστρεπτικὸν μέτρον. Ἀπὸ τοῦ 1854 ἤρχισεν ἡ Τουρκία νὰ δανείζηται ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ἐντὸς δὲ τινῶν ἐτῶν συνήθροισε τὸ χαρτονόμισμά της καὶ κατέστησεν τὸ ἀπλήρωτον μέρος αὐτοῦ μετὰ τινῶν παλαιωτέρων χρεῶν πάγιον τῆς ἐπικρατείας

χρέος. Τὸ πάντοτε αὐξάνον βάρος τῶν τόκων ἀπέληξεν ἐπὶ τέλος εἰς τοῦτο, ὅτι ἐπὶ τοῦ παρόντος τὰ δύο ἢ τρία τοῦ προϋπολογισμοῦ τῶν ἐσόδων καταπίνονται ὑπ' αὐτοῦ. ἐάν δὲ τὰ δάνεια ἐξακολουθήσωσιν, ἐντὸς πέντε ἐτῶν οἱ τόκοι αὐτῶν θὰ ἀπερρόφων ὅλα τῆς ἐπικρατείας τὰ εἰσοδήματα. Ἐγείρεται λοιπὸν ἡ σπουδαία πρὸς τὴν Κυβέρνησιν ἐρώτησις «τί ποιητέον;» εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Πύλη ἀπήντησεν πρὸ ὀλίγων μηνῶν—«ἐκλαίκευσις τῶν Βακουφίων, νέος νόμος περὶ χαρτοσήμου, ἐπέκτασις τοῦ μονοπωλίου τῶν καπνῶν καθ' ὅλον τὸ κράτος, ἐλάττωσις τῶν μεγάλων μισθῶν, οὐδεμία ἐν τῷ μέλλοντι δαπάνη ἐκτὸς τοῦ προϋπολογισμοῦ κλπ. κλπ.»

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐκλαίκευσιν τῶν Βακουφίων, αἱ νομικαὶ κατ' αὐτὴν δυσκολίαι, τοῦλάχιστον ἐπὶ τῶν τῆς πρώτης καὶ δευτέρας κατηγορίας, ἠδύνατο νὰ ἐξομαλυνθῶσιν, ἐάν ἡ κυβέρνησις ἀνελάμβανε τὴν διατήρησιν ἀπάντων τῶν Ἰζαμίων, σχολείων, νοσοκομείων, ὑδραγωγείων καὶ λοιπῶν καθιδρυμάτων, ὅτε, ἐκτὸς τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων τοῦ ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, θὰ ἐπεβάλλοντο μείζονα βάρη εἰς τὰ ὑπουργεῖα τῶν Ἐσωτερικῶν, τῆς Ἐκκλησίας, τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, τῶν Δημοσίων Ἔργων κλπ. Βέβαιον ἐν τούτοις εἶναι, ὅτι οἱ πολυάριθμοι λεγεῶνες τῶν Μουτεβελήδων καὶ τῶν ἐν τῷ ὑπουργεῖῳ τοῦ Ἐβκαφίου συνεταιρῶν αὐτῶν μετὰ πλήθους φανατικῶν Σοφτηδῶν, Ἰμάμιδων, Μολλάδων κλπ, μετὰ τῶν ὁποίων ἤρχισαν ἡδὴ νὰ φαίνωνται βαρεῖαι δυσαρέσκεια, δὲν ἠθέλον ὑποχωρήσει εὐκόλως. Καὶ ἐπειδὴ οἱ φανατικοὶ οὗτοι ἔχουσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὸ γράμμα τοῦ θρησκευτικοῦ νόμου, ἐγείρεται τὸ ζήτημα, ἂν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἀποκλειστικῶς ἐκ Μωαμεθανῶν συγκεῖμενος στρατός τῆς Τουρκίας ἠθέλεν ἐνεργῆσει ἐναντίον τοιούτων ἀτόμων. Ἀλλὰ καὶ ἂν δὲν παραδεχθῶμεν τὴν περίστασιν ταύτην ὡς πιθανήν, τὸ δυνατόν αὐτῆς πρέπει ὀπωσδήποτε νὰ εἰσέλθῃ ἐν τοῖς ὑπολογισμοῖς συνετῆς Κυβερνήσεως.

Ἐν τούτοις πολλῶ ἔτι ἐπικινδυνωδέστερον καθίσταται τὸ

ζήτημα ἐπὶ τῶν Βακουφίων τῆς τρίτης κατηγορίας, ἤτοι «τῶν κοινῶν Βακουφίων» (έβκάφ-ι-αδιέ). Διότι, ὡς ἤδη παρετηρήθη, οἱ μὲν ἀρχικοὶ ἰδιοκτῆται διέθεσαν τὰ κτήματα τῶν δι' εἰκονικῆς πωλήσεως, οἱ δὲ ἀγορασταί, τοῦτέστι τὰ περὶ ὧν πρόκειται καθιδρύματα, ἐπλήρωσαν μόνον ἐλάχιστον τίμημα καὶ δὲν γίνονται προσέτι ἀπόλυτοι κύριοι τῶν ἐν λόγῳ κτημάτων, εἰμὴ ἀφοῦ ὁ τελευταῖος κατιῶν κληρονόμος τοῦ πωλητοῦ ἀποθάνει. Ἐντεῦθεν πράγματι μένουσιν οὗτοι οὐχὶ μόνον κάτοχοι καὶ καρπῶται, ἀλλὰ καὶ ἀληθεῖς ἰδιοκτῆται μεθ' ὄλων τῶν δικαιωμάτων καὶ καθηκόντων αὐτῶν, ὅπως ἐν τοῖς ἀνωτέρω διεσαφηνίσθη. Ἡ δήμευσις λοιπὸν τῶν τοιούτων βακουφικῶν κτημάτων θὰ ἦτο ληστεία, ἐκ τῆς ὁποίας χίλιοι καὶ ἑκατοντάκις χίλιοι τῶν ὑπερκόπων τῆς ἐπικρατείας, πάσης φυλῆς καὶ θρησκείας, θὰ ἐπηρεάζοντο· δὲν εἶναι δὲ καθόλου δυνατόν νὰ προῖδη τις πρὸς τὸ παρὸν τὰς συνεπειὰς τοιούτου μέτρου.

Ὅπως δὲ ἴσως ὁμῶς τὰ πράγματα δὲν ἔφθασαν ἔτι μέχρις ἐδῶ. Οὐδὲ Βεζύρης ἐπρότεινε, οὐδὲ Σουλτάνος διέταξε τὴν ἐκκαίχευσιν τῶν βακουφικῶν τῆς ἐπικρατείας κτημάτων. Πάντως δὲ ἢ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου λύσις, ἔνεκα τοῦ πλήθους τῶν θρησκευτικῶν, νομικῶν, καὶ ἄλλων δυσχερειῶν, προϋποθέτει κατὰ πολὺ ὑπερόχους δυνάμεις.

ἼΠΠΟΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΙ.

(Tramways).

Ὁ κύριος τύπος τῆς ἱπποσιδηροδρομικῆς συγκοινωνίας ἀνήκει εἰς τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἐκ τῆς ὁποίας διεδόθη εἰς τὴν Εὐρώπην, πρωριμένος ἰδιαιτέρως ἵνα προσαρμοσθῇ πρὸς τὰς χώρας ἐκεῖνας, αἵτινες διὰ τὸν ἀραιὸν πληθυσμὸν αὐτῶν δὲν δύναται

νὰ συντηρήσωσι τοὺς πολυδαπανηροτέρους ἀτμοκινήτους σιδηροδρόμους.

ὑπὸ τὴν ἐποψιν ταύτην ἢ διατίμησις τῶν ἱπποσιδηροδρόμων κέκτηται μεγάλην ποικιλίαν ἀπὸ τῆς Ἀγγλικῆς μεθόδου, εἰς ἣν, χάριν τῆς εἰθισμένης ἐν τῷ τόπῳ ἐπιχειρηματικῆς πολυτελείας καὶ ὑπερβαλλούσης στερεότητος, ἐδαπανήθησαν 8 000 λιρ. στερλ. κατὰ μίλιον, τοῦτέστιν 125 χιλ. φρ. κατὰ χιλιόμετρον, μέχρι τῆς Βελγικῆς πρακτικῆς, καθ' ἣν τὸ χιλιόμετρον ὑπολογίζεται πρὸς 13 περίπου χιλ. φρ. Οὕτως ἐπὶ τοῦ ἐν Βρυξέλαις ἱπποσιδηροδρόμου μεταξὺ τοῦ δάσους Cambre καὶ Scharbeck ὁ K. Oppermann παρέχει ἡμῖν τὰς ἐξῆς πληροφορίας.

Ἐπὶ 6 μέτρων κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ λογιζονται φρ. λεπ.	
2 σιδηραὶ ράβδοι 192 χιλιογρ. πρὸς 20 λεπ.	38 40
2 longines ἐλάτινοι πρὸς 92 φρ. τὸ κυβ. μέτρον	6 20
2 sabots d' about σιδηρὰ 9 χιλιογρ. πρὸς 18 λεπ.	4 62
3 triangles d' écartement σιδ. 4 $\frac{1}{2}$ χιλιογρ. πρὸς 45 λ.	2 63
καρφία $\frac{1}{2}$ χιλιογρ. πρὸς 45 λεπ.	0 23
	ὅλον φρ. 49 08

ἐκ τῶν ὁποίων ἀναλογοῦσιν ἐφ' ἑκάστου μέτρου τῆς ὁδοῦ κατὰ μῆκος φρ. 8, 08
εἰς ἃ προσθετέον διὰ

προπαρασκευὴν τῆς ἀπλῆς ὁδοῦ, 2 $\frac{1}{2}$ μέτρ. πρὸς 10 λεπ.	0, 22
τακτοποίησιν τῆς σιδηρᾶς ὁδοῦ, 1 μέτρ. πρὸς 50 λεπ.	0, 50
ἐπανόρθωσιν τοῦ λιθοστρώτου, 2 $\frac{1}{2}$ μέτρ. πρὸς 1 $\frac{1}{2}$ φρ.	3, 30
	τὸ ὅλον κατὰ μέτρον φρ. 12, 10

Τοιοῦτοτρόπως ὑπολογιζομένου τοῦ μήκους τῆς ὁδοῦ Cambre εἰς 6 700 μέτρα καὶ τοῦ μήκους τῶν παντὸς εἶδους διακλαδώσεων εἰς 2 000 ὅλον 8 700 μέτρα,

$$\frac{8\ 700 \times 12, 10}{6\ 700} \times 1\ 000 = 15\ 712 \text{ φρ.}$$

Ἡ οικονομικὴ ἀξία τῶν ἱπποσιδηροδρόμων συνδέεται ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς τὴν δι' ἴσης ἐλκυστικῆς δυνάμεως κίνησιν

μείζονος βάρους ἐπ' αὐτῶν ἢ ἐπὶ τῶν κοινῶν ὁδῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ὑποτίμησιν τῆς δαπάνης τῆς μεταφορᾶς. Δύο ἵπποι μετρίας δυνάμεως, (ἐν Βελγίῳ ἀξίας ἕκαστος 300 φρ.) δύνανται νὰ μεταφέρωσι μετ' ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ μείζονος ταχύτητος τὸ ἥμισυ σχεδὸν ἐνὸς στρατιωτικοῦ λόχου. Ἐν New-York ἀπαντᾶτε ἵπποσιδηροδρομικὰς ἀμάξας μεταφερούσας μέχρι 45 ἀτόμων, ἐν Λονδίῳ 20 ἐν τῷ ἐσωτερικῷ καὶ 20 ἐπὶ τῆς στέγης, ἐν Βελγίῳ 16 ἐν τῷ ἐσωτερικῷ εἰς δύο διακεκριμένας θέσεις (Α' καὶ Β') καὶ 16 ἐπὶ τῆς στέγης, ἐν Βιέννῃ τέλος μέχρις 70 διὰ τριῶν κατασκευῶν, χειμερινῆς (ἰδιαιτέρον μέρος διὰ τοὺς καπνίζοντας), θερινῆς κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ λεωφορείου τῆς παρ' ἡμῖν ἐταιρίας τοῦ λαοῦ «ἡ Κοινότης Κηφισιάς» μετ' ἀπλοῦ τούτέστιν ἐπιστεγάσματος, καὶ ἐαρινοφθινοπωρινῆς, τῆς ὁποίας τὸ μέσον περίφρακτον. Ἡ δημοκρατικὴ τῆς Ἀμερικῆς ἵπποσιδηροδρομικὴ ἀμάξα (Street Cars) δεῖται ἰδιαιτέρας περιγραφῆς. Ἐνῶ εἶναι μήκους μὲν 5—8 μέτρων, πλάτους δὲ 2 περίπου, ἔχει τοιοῦτον ὕψος, ὥστε ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ἐπιβάτας νὰ ἴστανται ὄρθιοι καὶ μετὰ τοῦ πύλου αὐτῶν ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ἀντιστοίχων καθισμάτων εὐρυχώρῳ τόπῳ. Δι' ὅσους ἐν Ἑλλάδι στενοχωροῦνται, εἰς ὑπερβολὴν ὁσάκις ὁ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Φάληρον σιδηρόδρομος προσθέτει πλείονας τῶν καθισμάτων ἐπιβάτας, ἢ Ἀμερικανικὴ πρακτικὴ θὰ φανῆ δυσεξήγητος, διότι δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ ἵπποσιδηροδρομικῇ ἀμάξῃ τόπος, τὸν ὅποιον νὰ ἀνακαλύψῃ ὁ ὀφθαλμὸς καὶ νὰ μὴ προσφέρωσιν εὐχαρίστως ὄλοι. Ἐπειδὴ ὁ λόγος περὶ λαῶν δημοκρατικῶν, ἐξεταστέον οὕτω κατὰ πόσον τὸ αἶσθημα τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς ἀμοιβαιότητος ἐνεργεῖ ἐπίσης πρὸς ἀμφοτέρους.

Οἱ ἵπποσιδηρόδρομοι τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς ὑπολογίζονται ὑπὸ τοῦ K. Malézieux εἰς 6—7 χιλ. χιλιομέτρα, ἐξ ὧν μόνῃ ἡ πολιτεία τοῦ New-York περιλαμβάνει 480. Ἴνα λάβῃ τις γενικὴν τινὰ ἰδέαν περὶ τῆς κινούσης καὶ κινουμένης ἐν τῇ πολιτείᾳ ταύτῃ δυνάμεως, ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἵπποσιδηροδρομικῶν ἀμαξῶν 1765, τῶν εἰς

τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν ἵππων ἢ ἡμιόνων 9 894, καὶ τῶν ἐπιβατῶν οἵτινες κατὰ τὸ 1869 μετεκομίσθησαν 157 000 000! Ἐκ τούτων 25 000 000 ἀνήκουσιν εἰς τὸν ἐν τῇ πόλει New-York πρὸς τὸ King's Bridge ἄγοντα ἵπποσιδηρόδρομον, τοῦ ὁποίου τὸ μὲν προσωπικὸν ἀποτελεῖται ἐκ χιλίων ὑπαλλήλων, τὸ δὲ ἵππικόν ἐκ 1 680 ἵππων. Ἐν γένει οἱ ἵπποσιδηρόδρομοι τῆς πολιτείας τοῦ New-York κατὰ τὸ 1869 ἐδαπάνησαν μὲν 37 ἑκατομ. φρ. (φόροι 928 χιλ. συντήρησις τῶν ὁδῶν 2 072 000 καὶ ἐνέργεια συγκοινωνίας 34 ἑκατομ.), εἰσέπραξαν δὲ 48 000 000 φρ.

Ἰδιαιτέρα ἀπαιτεῖται μνεία διὰ τοὺς ἵπποσιδηροδρόμους τῆς Βιέννης, ὑπολογιζομένους εἰς 22 χιλιόμετρα καὶ διακρινομένους διὰ τὴν εὐμεθοδίαν καὶ κανονικότητα τῆς λειτουργίας αὐτῶν. Κατὰ τὸ 1870 μετεκόμισαν 12 $\frac{1}{2}$ ἑκατομ. ἀνθρώπων καὶ εἰσέπραξαν 3 287 717 φρ. διὰ κινήσεως δυνάμεως χιλίων περίπου ἵππων. Τὸ εἰσόδημα τοῦτο ἀναλογεῖ κατὰ μὲν χιλιόμετρον εἰς 146 400 φρ. κατὰ δὲ ἐπιβάτην εἰς 0, 24.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ μεταβιβαστικὸν δικαίωμα τῶν ἵπποσιδηροδρόμων, ἐν μὲν τῇ New-York καταβιβάσθη εἰς 14 περίπου κατ' ἄτομον λεπτά, ἐν δὲ τῇ Βιέννῃ εἰς 20, ἐν δὲ ταῖς Βρυξέλαις εἰς 9 $\frac{1}{2}$ λεπ. διὰ τὴν Α' θέσιν καὶ 7 $\frac{1}{4}$ διὰ τὴν Β' ὑπολογιζόμενον κατὰ χιλιόμετρον, καὶ θεωρουμένων τοῦ μὲν ἐπιστέγου ὡς Β' θέσεως, τοῦ δὲ ὑπεράνω τῶν 3 ἐτῶν παιδὸς ὡς τελείου ἐπιβάτου. Κατὰ τὸ ἴδιον σύστημα τοῦ ἐπὶ τῇ ἀποστάσει τιμολογίου δι' ἑκάστην θέσιν οἱ ἵπποσιδηρόδρομοι τοῦ Λονδίνου εἰσπράττουσιν 20 περίπου λεπτά κατὰ 1 $\frac{1}{2}$ μιλίου ἤτοι 7 κατὰ χιλιόμετρον. Ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς ταχύτητος ἡ Ἀγγλο-Σαξωνικὴ φυλὴ βαδίζει ἀπανταχοῦ ἐκ παραλλήλου. Ἐνῶ ἐν Λονδίῳ ἡ ἵπποσιδηροδρομικὴ ἀμάξα διατρέχει μέχρι 14 χιλιομέτρων καθ' ἑκάστην ὥραν, ἐν New-York, ἐπὶ τῆς προμνησθείσης ἤδη ὁδοῦ, κατὰ μὲν τὴν ἡμέραν ἀνά πᾶν τῆς ὥρας λεπτὸν μέχρι τῆς 8 μ. ἐκκινεῖ μία ἵπποσιδηροδρομικὴ ἀμάξα, κατὰ δὲ τὴν νύκτα ἀνά πᾶν τέταρτον τῆς ὥρας μέχρι τῆς δωδεκάτης.

Ἐν γένει ἡ χρησιμότης τῶν ἵπποσιδηροδρόμων δύναται νὰ λάβῃ σπουδαίαν ἀνάπτυξιν ἐντὸς πόλεων μεγάλης περιφέρειας, τῶν ὁποίων τὸ μὲν κέντρον συναθροίζει τὰς ὑποθέσεις, τὰ δὲ ἄκρα διασκορπίζουν τὰς κατοικίας. Τοιοῦτοτρόπως τὰ περίχωρα προσεγγίζουν τὴν κυρίαν τοῦ νεωτέρου ἀστικοῦ πολιτισμοῦ ἑστίαν. Ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς τάσει τῆς Ἑλληνικῆς πρωτευούσης τὸ ζήτημα τοῦτο εἶναι ἄξιον ἰδιαίτερας καὶ ὅσον ἔνεστι πρακτικῆς μελέτης. Ἀρκεῖ νὰ ἀναβῆ τις ἐπὶ τοῦ Λυκαβητοῦ, ἵνα περιλάβῃ ἐν μιᾷ ἀπόψει τὴν ἐνώπιον αὐτοῦ, δεξιόθεν καὶ ἀριστερόθεν, διασποράν τῶν οἰκιῶν. Ἡ αἰτία ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν ἐλαστικότητα τοῦ σχεδίου τῆς πόλεως καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν ὑπερτίμησιν τῶν οἰκοπέδων. Καὶ ὅμως σύστημά τι ἵπποσιδηροδρόμων μεθοδικὸν ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς τὸν Ἀθηναϊκὸν πληθυσμὸν εἰς κρεῖττονα ἀποκατάστασιν τῆς ἐκτεθείσης τάσεως αὐτοῦ, πρὸς τὸ κοινὸν ἅμα καὶ τῆς ἵπποσιδηροδρομικῆς ἐπιχειρήσεως τὸ συμφέρον. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ἀνεκτιμήτου ὠφελείας ἀποβαίνουν αἱ πλατεῖαι τῆς πόλεως ὁδοί, διότι ἐὰν λάβωμεν ὡς βάσιν τὴν ἐν Λονδίῳ πρακτικὴν, ὁδὸς πλάτους $6 \frac{2}{10}$ μέτρων δύναται νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ ἄξονος αὐτῆς ἀπλὴν ἵπποσιδηροδρομίαν (δύο σιδηραὶ ράβδοι), ὁδὸς δὲ πλάτους $9 \frac{1}{10}$ μέτρων δύναται νὰ φέρῃ ἐπὶ τοῦ κέντρου τῆς διπλῆν ἵπποσιδηροδρομίαν (τέσσαρες σιδηραὶ ράβδοι). Τὸ λοιπὸν τῆς ὁδοῦ μένει διὰ τὰς κοινὰς ἀμάξας, εἰς τὰς ὁποίας ὁ τεχνικὸς τῶν ράβδων σχηματισμὸς καὶ ἡ τοποθέτησις ἐπιτρέπουσιν, ἵνα καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀκινδύνως ταχυδρομῶσι.

Κατὰ τοῦτο ὁ παρ' ἡμῖν περὶ ἵπποσιδηροδρόμων νόμος τῆς 31 Μαΐου 1860 δὲν πολυπραγμονεῖ, οὐδεμίαν δὲ ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ἄστεος καὶ ἐξοχῆς. Ἡ κυρία βᾶσις αὐτοῦ ἀποτελεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκ τοῦ προνομίου, καθ' ὃ δὲν ἐπιτρέπεται ἢ ἐπὶ τῆς αὐτῆς γραμμῆς ἀνέγερσις δύο ἀντιπάλων ἵπποσιδηροδρόμων, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ μεταξὺ τῶν ζητούντων ἀρχικῶς τὴν παραχώρησιν, ἥτις ἐνεργεῖται διὰ διατάγματος προσδιορίζοντος τὴν διεύθυνσιν

τοῦ ἵπποσιδηροδρόμου καὶ ὅλας τὰς κατ' αὐτὸν περιστάσεις δημοσίου συμφέροντος. Ἐκτὸς τοῦ προνομίου (κατ' ἀνώτατον ὄρον 65 ἔτη, μετὰ παρέλευσιν τῶν ὁποίων τὰ μὲν πάγια τῶν ὁδῶν ἔργα μεταβαίνουν εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου ἀπολύτως, τὰ δὲ κινητὰ ἐπὶ ἀποζημιώσει) χορηγεῖται πλήρης ἀτέλεια ἐφ' ὄλων τῶν ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς εἰσαγομένων ὑλικῶν καὶ ἐν γένει παντὸς εἶδους μηχανῶν καὶ ἐργαλείων, τῶν προσδιωρισμένων διὰ τὴν σύστασιν καὶ τὴν κατὰ πρῶτον πλῆρη ἐνέργειαν τοῦ ἵπποσιδηροδρόμου. Ὡς ἰδιαίτερα συνδρομὴ πρέπει νὰ σημειωθῆ ἡ διδομένη τῇ Κυβερνήσει ἐξουσία, 1) ἵνα ἐξασφαλίσῃ τόκον 4 τοῖς % ἐπὶ τοῦ ἀναγκαίου διὰ τὸν ἵπποσιδηροδρομὸν κεφαλαίου, ἐπιφυλαττομένης τῆς ἐπιστροφῆς τῶν προκαταβολῶν τοῦ δημοσίου ἐκ τῶν ἐπομένων πλεόντων 4 τοῖς % εἰσπράξεων τοῦ ἵπποσιδηροδρόμου, καὶ 2) ἵνα ἀναλάβῃ εἰς ἑαυτὴν μέχρι τοῦ πέμπτου τοῦ μετοχικοῦ κεφαλαίου τῆς ὅλης ἐπιχειρήσεως.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὸν ἵπποσιδηροδρομὸν γῆπεδα καὶ οἰκόπεδα (κυρία γραμμὴ καὶ παρεπόμεναι, κτίρια, περιφράγματα, σταθμοί), ἡ χρησιμότης αὐτῶν κανονίζεται ὑπὸ τοῦ νομάρχου, ἐπὶ γνωμοδοτήσει πενταμελοῦς ἐπιτροπῆς, ἐν ἣ 1 μηχανικὸς, 1 δικηγόρος, 1 ἰδιοκτῆτης, 1 ἔμπορος καὶ ὁ ἐπιτόπιος δήμαρχος, ὑποκειμένης τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ εἰς τὴν ἐξέλεγχσιν τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐσωτερικῶν ἐπὶ ἐφέσει τῶν ἐνδιαφερομένων ἐντὸς 8 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς κοινοποιήσεώς της. Ἡ ἀποζημιώσις διὰ τὴν διαρκὴ κατάληψιν ἢ προσωρινὴν χρῆσιν τῶν ἀναγκαίων τῶν ἵπποσιδηροδρομῶν γῆπέδων ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς 10 Ἰουνίου 1857.

Ἐν γένει ἡ ἀνά χειρας νομοθεσία δίδει σπουδαίαν ἀφειτηρίαν εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν τῆς ἵπποσιδηροδρομικῆς τοῦ τόπου συγκοινωνίας. Ἐὰν δὲ ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν ἡ γεωγραφικὴ διαμοίρασις τῶν διαφορῶν μεσογειῶν ἢ παραλίω κέντρων τῆς βιομηχανικῆς ἡμῶν δραστηριότητος, ἠδύνατο ἐκ τοῦ προχείρου νὰ παρασταθῆ εἰς τὸν νοῦν ἐκάστου ἡ

ἐπιφυλαττομένη μεγάλη τῶν ἵπποσιδηροδρόμων κατὰ τὴν Ἑλλάδα ἀποστολή, ὅπως εἶναι τοὔτεστι ἡ χώρα κατατετμημένη εἰς κοιλάδας καὶ ἰδιαιτέρας περιοχάς. Τοιοῦτοτρόπως ὁ ἐν τῇ πεδιάδι Τριπόλεως καὶ Μαντινείας ἐγκατεστημένος ἐργατικὸς κατ' ἐξοχὴν πληθυσμὸς ἠδύνατο νὰ ἀντλήσῃ σπουδαῖα στοιχεῖα ἀναπτύξεως ἐκ τοιαύτης τινος ἐνώσεως. Ἡ Λαμία, ὁ Πύργος, αἱ Καλάμαι ἔχουσι τοιαύτην οἰκονομικὴν σχέσιν πρὸς τὰς ἐγγυς αὐτῶν θαλάσσας, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ ἀπορεῖ τις, πῶς δὲν ἤλθεν ἔτι εἰς τὸν νοῦν δέκα ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις εὐπόρων νὰ συνδέσωσιν αὐτάς μετὰ τῶν λιμένων των δι' ἵπποσιδηροδρόμων. Τῇ ἀληθείᾳ, ὅταν ὡς εἶδομεν ἐν Βελγίῳ ἀρκοῦσι 15 χιλ. φράγ. διὰ πᾶν χιλιόμετρον, πρέπει νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι εἶναι πολὺ δύσκολον ἔργον ἐν Ἑλλάδι ἢ καταμέτρησις τῶν ἀποστάσεων κατὰ χίλια μέτρα (!), ὅπως δικαιολογηθῇ ἢ περαιτέρω τοῦ τόπου στασιμότης ἐπὶ θέματος, τὸ ὁποῖον, ἀκριβῶς εἰπεῖν, δὲν διαφεύγει τὰ οἰκονομικὰ ἡμῶν μέσα.

ΠΛΟΥΤΗ ΚΑΙ ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΑ.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς, τὸν ὁποῖον ἡ τελευταία τοῦ πολιτισμοῦ περίοδος μαρτυρεῖ μεταξὺ κεφαλαιούχων καὶ ἐργατῶν, ἀποτελεῖ τὸ μεγαλειότερον τῶν νεωτέρων χρόνων κοινωνικὸν πρόβλημα. Φαίνεται ὅτι εἶναι μὲν κατὰ Ἀριστοτέλη «πλούτου μέρη νομισμάτων πλήθος, γῆς, χωρίων κτήσεις, ἐπιπλῶν κτήσεις, καὶ βοσκημάτων», ἢ παραγωγῆ ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ ἀποταμίευσις δὲν ἀκολουθοῦσι τὴν αὐτὴν μετὰ τῆς διανομῆς του ὁδόν. Δύναται δὲ τόπος τις νὰ παράγῃ ἀπὸ ἔτους εἰς ἔτος πλείονα καὶ ἐν τούτοις μεγάλη τῶν κατοίκων αὐτοῦ μερὶς νὰ περιστρέφεται ἐντὸς κύκλου βιωτικῆς ὀσημέραις σμικρνομένου. Τότε οἱ τρισόλβιοι συμβαδίζουσι μετὰ τῶν ἐνδεεστάτων, καὶ ὑποκῶφως ἀ-

κούονται φοβεροὶ τοῦ στενοχωρουμένου ὑπὸ τῆς δυσαρμονίας κοινωνικοῦ σώματος. Ἴδου πῶς τελευταῖον ἐπραγματεύθη τὸ σπουδαιότατον τοῦτο θέμα τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας ὁ Κ. H. Fawcett ἐπὶ τῶν ἀφθόνων φαινομένων, τὰ ὅποια ἡ Ἀγγλικὴ χώρα παρέχει διὰ μεγάλης ἀκριβείας εἰς ὅσους ἐνδιαφέρει ἢ περαιτέρω προαγωγή τῶν κοινωνικῶν τῆς ἐποχῆς ἡμῶν θεσμῶν. Ὑπὸ τὴν ἐποψίν δὲ ταύτην νομίζω, ὅτι τὰ ἔθνη τὰ κατὰ πρῶτον εἰσερχόμενα εἰς τὸν οἰκονομικὸν τῶν νεωτέρων χρόνων βίον, δύναται νὰ πορισθῶσι χρησιμώτατα μαθήματα ἐκ τῆς πείρας τῶν προπορευομένων.

Ἐξετάζων τις τὴν ἐν Ἀγγλίᾳ μεγάλην τοῦ πλοῦτου ἀνάπτυξιν κατὰ τὸ τελευταῖον τοῦ παρόντος αἰῶνος τέταρτον, ἀποκλίνει συνήθως εἰς τὴν ἰδέαν, ὅτι καὶ ἡ θέσις τοῦ ἐργάτου ἐβελτιώθη ἀναλόγως. Κατὰ τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα τὸ Ἀγγλικὸν ἐμπόριον πιθανῶς ὑπερετετραπλασιάσθη. Ἡ ἐξαγωγή τοῦ τόπου, ἥτις πρὸ 25 ἐτῶν ἀνῆρχετο εἰς 1 250 000 000 φράγκων, ἀναβιβάζεται σήμερον εἰς 6 250 000 000. ἡ δὲ εἰσαγωγή ἠϋξήσεν εἰς βαθμὸν ἔτι σημαντικώτερον. Καὶ ὅμως, ὅσον καὶ ἂν ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται ἀπίστευτον, δύναται, νομίζω, νὰ ἀποδειχθῇ, ὅτι, μὲ ὄλην τὴν ἑκτακτον ταύτην αὐξήσιν τοῦ πλοῦτου, ἢ ἀνταμοιβῆ τῆς ἐργασίας ἐν ταῖς πλείσταις περιπτώσεσιν ἔμεινε στάσιμος. Ἀναμφιβόλως μὲν οἱ μισθοὶ κατὰ τινὰς βιομηχανίας ἠϋξήσαν ἐπαισθητῶς· ἐν τούτοις πολλαὶ κατηγορίαι ἐργατῶν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχωσιν αὐξήσιν ἰκανὴν ὅπως ἀντισταθμίση τὴν προτιοῦσαν ὑπερτίμησιν τόσων ἀντικειμένων τῆς πρώτης ἀνάγκης.

Κατὰ τὰς ἐκ μακρᾶς χειρὸς λίαν ἐξηκριβωμένας ἐρεύνας τοῦ Κ. Brassey ἐν τοῖς ἐν Birkenhead «ἐργοστασίσις οἰκοδομῶν τοῦ Καναδά» μεταχειρίζονται 13 εἶδη ἐργατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἥτοι συναρμοστάς, τورνευτάς, χαλκείς κλπ. Ἐπὶ τῶν δεκατριῶν τούτων ἐργατικῶν τάξεων, ἐξ ἐλάμβανον κατὰ τὸ 1869 ἡμερομίσθια μικρότερα τῶν κατὰ τὸ

1854, τρεῖς τὰ αὐτὰ, καὶ τέσσαρες κατὰ τι ὑψωμένα. Ἐπὶ 13 ἐπίσης ἐργατικῶν κατηγοριῶν τῶν ἐν Sheerness ἐργοστασίων τοῦ ἐθνικοῦ ναυτικοῦ, ὡς ξυλουργῶν, σιδηρουργῶν κλπ. ἀπὸ τοῦ 1849 μέχρι τοῦ 1859 μόνον εἰς τρεῖς ἐξ αὐτῶν ἐπῆλθεν αὐξήσις ἡμερομισθίου, καὶ πάλιν μόλις κατὰ 60 τὴν ἡμέραν λεπτά. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1859 μέχρι τοῦ 1869 οὐδεμία αὐξήσις· οἱ μισθοὶ καθ' ὅλην τὴν περίοδον ταύτην ἔμειναν ἀπολύτως στάσιμοι. Ἐπίσης ἐπὶ 20 ἐτέρων ἐργατικῶν κατηγοριῶν, τὰς ὁποίας ἐνασχολοῦσι τὰ παρὰ τὸν Τάμεσιν ναυπηγεῖα, μολονότι τὰ ἡμερομισθιά των ἦσαν κατὰ τὸ 1865 ἀνώτερα τῶν κατὰ τὸ 1851, ἐξέπεσαν ταῦτα πάλιν κατὰ τὸ 1869 εἰς τὸ ὄριον τοῦ 1851. Ἡ ἐπελθοῦσα κατὰ τὸ 1865 ὑψώσις ὀφείλεται εἰς τὴν ὠθησιν, ἣν ἔδωκενεῖς τὸ ἐμπόριον ἢ μανία τῶν κερδοσκοπιῶν, τὴν ὁποίαν διεδέχθη ὁ πανικὸς φόβος τοῦ 1867. Εἶναι δὲ βέβαιον, ὅτι οἱ ἐργάται ἐπλήρωσαν πολὺ ἀκριβὰ τὴν πρόσκαιρον ταύτην τῶν ἡμερομισθίων τῶν αὐξήσιν, διότι πολλαὶ χιλιάδες μεταξὺ αὐτῶν εὐρέθησαν ἄνευ ἔργου καὶ περιῆλθον εἰς τὴν μεγαλειτέραν ἔνδειαν, ὅτε ἀμέσως, μετὰ τὸν πανικὸν ἐκείνον φόβον, ἅπαν τὸ ἐμπόριον ἐσταμάτησε σχεδὸν αἰφνηδῶς.

Μεταξὺ τῶν ἐργατῶν, ἐκεῖνοι τῶν ὁποίων τὸ ἡμερομισθιον ἠύξησε περισσότερον, εἶναι οἱ κτίσται τοῦ Λονδίνου καὶ τῆς Μαγχεστρίας. Μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1853 καὶ 1872 τὰ ἡμερομισθία τῶν οἰκοδομικῶν ἐργατῶν, ἐκτιμώμενα ἐπὶ τῇ ἀναλογίᾳ μιᾶς ὥρας ἐργασίας, ἠύξησαν διαδοχικῶς κατὰ ἓν τρίτον περίπου. Ἐκ πρώτης ὄψεως προκύπτει ἐντεῦθεν, ὅτι συνέβη αὐξήσις λίαν σπουδαία ἐπὶ τῆς ἀμοιβῆς τῆς ἐργασίας. Δυστυχῶς ὅμως συνεχῶς λησμονεῖται, ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἐκτιμᾶται ἡ ἀμοιβὴ τῆς ἐργασίας διὰ τῆς χρηματικῆς ποσότητος τοῦ ἡμερομισθίου, ἀλλὰ μᾶλλον καὶ πρὸ παντὸς διὰ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἀξίας. Οὕτω δυνατόν νὰ αὐξήσῃσι τὰ ἡμερομισθία καθ' ἑβδομάδα ἀπὸ 20 εἰς 25 σελίνια, χωρὶς ἢ αὐξήσις αὕτη τῶν 25 τοῖς $\frac{1}{10}$ νὰ καλλιτερεύσῃ κατ' οὐδὲν τὴν θέσιν τοῦ ἐργάτου, εἰάν ταῦτο χρόνως ἠύξανον κατὰ 25 τοῖς $\frac{1}{10}$ τὰ ἐνοίκια τῶν οἰκιῶν,

αἱ τιμαὶ τῶν τροφίμων, τῆς καυσίμου ὕλης, τῶν ἐνδυμάτων καὶ τῶν λοιπῶν ἀντικειμένων τῶν ἀποτελούντων τὴν τακτικὴν τοῦ ἐργάτου δαπάνην ⁽¹⁾. Ὁ Κ. Brassey λοιπὸν ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν ᾧ χρόνῳ ἠύξησαν τὰ ἡμερομισθία τῶν οἰκοδόμων, κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἠύξησαν καὶ τὰ ἐνοίκια τῶν οἰκοδομουμένων παρ' αὐτῶν οἰκιῶν.

Ἀφοῦ δὲ ἡ τιμὴ τοῦ γαιάνθρακος, τοῦ κρέατος, τοῦ γάλακτος, τοῦ βουτύρου, τοῦ τυροῦ καὶ πολλῶν ἄλλων ἀντικειμένων, τὰ ὁποία ἀποτελοῦσι τὴν ἡμερησίαν τοῦ ἐργάτου δαπάνην, ἠύξησεν ἐπίσης ἐπαισητῶς, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ἐκεῖ ἀκόμη ἐνθα τὰ ἐργατικά ἡμερομισθία κατὰ τὸ πλεῖστον ἠύξησαν, μέγα μέρος τῆς ὑψώσεως ταύτης ἐξουδετερώθη ὑπὸ τῆς ἐπιτεινομένης ὑπερτιμήσεως τῆς ζωῆς· ἐπομένως ἡ πραγματικὴ ἀμοιβὴ τοῦ ἐργάτου ἔμεινε σχεδὸν ἡ αὐτὴ. Ἀπ' ἐναντίας δὲ ὅπου τὰ ἡμερομισθία δὲν μετεβλήθησαν, ἡ θέσις τοῦ ἐργάτου βεβαίως ἐχειροτέρευσε ἀναλόγως τῆς ἀναβιβαζομένης τιμῆς τῶν ἐφοδίων τῆς ζωῆς. Ὡς πρὸς δὲ τὴν μεγάλην τάξιν τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες λαμβάνουσι σταθερῶς προσδιωρισμένους μισθοὺς, οἱ οἱ ὑπάλληλοι, οἱ ἀχθοφόροι, οἱ ἀστυνομικοὶ κλητῆρες, οἱ ὑπάλληλοι τῶν σιδηροδρόμων, οἱ ἀμαξηλάται, φαίνεται βέβαιον ὅτι οἱ μισθοὶ των δὲν ἠύξησαν κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσι ἔτη εἰς βαθμὸν δυνάμενον νὰ ἀντισταθμίση τὴν ὑπερτίμησιν τῶν πρὸς ζωάρκειαν ἀναγκαίων.

Τὰ συμπεράσματα ταῦτα γεννῶσι σκέψεις σπουδαιότητας, διότι ἐμφαίνουσιν, ὅτι ἡ ἔκτατος αὐξήσις τῆς παραγωγῆς τοῦ πλούτου, οὐδεμίαν ἐπήνεγκε βελτίωσιν εἰς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ οἰκονομικὴ λοιπὸν ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ παρέξῃ θέμα μελέτης ἐλκυστικότερον τῆς ἐξηγήσεως τοῦ ἐπομένου

(1) Οἱ μισθοὶ τῶν ἐν τοῖς μεταλλείοις ἐργαζομένων ἠύξησαν, ἀναμφίβολως, ἀσυγκρίτως περισσότερον κατὰ τὰ τελευταῖα δύο ἔτη, ἀλλ' ἢ ἡ νέα ὑψώσις τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρακος ἦτο τόσοσιν αἰφνιδία, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποδειχθῇ ἡ μέλλουσα τῶν ἐργατῶν ἀμοιβή.

προβλήματος: «Πῶς συμβαίνει, ὥστε μέγας ἀριθμὸς ἐργατῶν νὰ μὴ λαμβάνη διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ ἀμοιβὴν σημαντικωτέραν, διὰ τινὰς μάλιστα ἐργατικὰς κατηγορίας ἢ ἀμοιβὴ αὐτοῦ νὰ εἶναι μικροτέρα, τῆς πρὸ εἴκοσι ἐτῶν, ὁπότε τὸ ἐμπόριον τοῦ τόπου δὲν ἀνήραγετο εἰς τὸ τέταρτον τῆς νῦν ἀναπτύξεώς του.»

Εἰς τὰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἡ ἀμοιβὴ τῶν ἐργατῶν ἔμεινε σχεδὸν στάσιμος, δύναται τις νὰ συμπεράνη, στηριζόμενος ἐπὶ καλῶς ἐγνωσμένων οἰκονομικῶν ἀρχῶν, ὅτι τὴν αὐξήσιν τῆς ζήτησεως ἐργασίας δεόν νὰ συνώδευεν ἴση σχεδὸν προσφορὰ βραχιόνων. Σημειωτέον δὲ πρὸ πάντων, ὅτι ἡ αὐξήσις τῆς προσφορᾶς ἐργατῶν δύναται νὰ ἐξηγηθῆ κατὰ δύο διαφόρους τρόπους. Ἡ ὁ ἀριθμὸς τῆς ἐργατικῆς τάξεως ἠύξησεν, ἢ ἡ ἐφεύρεσις νέων μηχανῶν, καὶ ἡ τελειοποιήσις τῶν βιομηχανικῶν μεθόδων, διὰ τῆς ἐξοικονομήσεως τῆς ἐργασίας καὶ ἀποκαταστάσεως αὐτῆς ἀποτελεσματικωτέρας, παρήγαγον ἀκριβῶς τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ καὶ ἡ αὐξήσις τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἐργατικῆς τάξεως. Εἶναι λοιπὸν εὐαπόδεικτον, ὅτι κατὰ τὴν περὶ τῆς πρόκειται περίοδον, αἱ δύο αὗται αἰτίαι ἐνήργησαν μεθ' ἱκανῆς ἐντάσεως, ὅπως ἐπιδράσῃσι σπουδαίως ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τῆς ἐργασίας. Ὡς πρὸς τὴν αὐξήσιν ἰδίως τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἐργατικῆς τάξεως, εἶναι περιττὸν νὰ σημειωθῆ, ὅτι κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ὑπῆρξε λίαν σπουδαία.

Ἐν τῇ παρούσῃ κοινωνικῇ καταστάσει ἡ αὐξήσις τῆς ζήτησεως ἐργασίας τίθησιν ἀμέσως εἰς ἐνέργειαν οἰκονομικὰ ἐλατήρια, ἐξ ὧν ἀναγκαίως προέρχεται αὐξήσις τῆς προσφορᾶς. Αἱ ἐκθέσεις τοῦ Registrar general σαφῶς ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ὑψωσις τῶν ἡμερομισθίων ἐπιφέρει ἀπαραιτήτως αὐξήσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γάμων. Ἀναφέρεται οὕτως ἐν τινὶ τριμηνιαίᾳ τοῦ Registrar general ἐκθέσει (ἡδύναντο δὲ νὰ μνημονευθῶσι καὶ πολλὰ ἄλλα ἀνάλογα), ὅτι καὶ κάτοικοι τῶν σιδηροφόρων καὶ ἀνθρακοφόρων ἐπαρχιῶν ἐξέρχονται τῆς καταστάσεως τοῦ προτέρου αὐτῶν μαρασμοῦ καὶ ἐπαναρχίζουσι τὴν σύναψιν γάμων κατὰ τὰς συνήθεις

ἀναλογίας.» Ἐν τῇ κατὰ Ὀκτώβριον 1873 δημοσιευθείσῃ τριμηνιαίᾳ ἐκθέσει ἀναφέρεται, ὅτι ὁ σπουδαῖος ἀριθμὸς τῶν γάμων δεικνύει τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ τόπου. Ἡ αὐτὴ δὲ ἐκθεσις συμπεραίνει ἐπὶ τοῦ ποσοῦ τῶν γάμων, ὅτι ἡ εὐδαιμονία, τὴν ὁποίαν ὀλόκληρος ἡ Ἀγγλία ἀπῆλαυσε κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη, δὲν διεδόθη ἐξίσου εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, γενομένη ἰδίως αἰσθητὴ εἰς τὰς ἀνθρακούχους καὶ σιδηρούχους ἐπαρχίας, ὀλιγώτερον εἰς τὰς ἐργαζομένας τὰ λιναὶ καὶ βαμβακῆρὰ ὑφάσματα, οὐδαμῶς δὲ σχεδὸν εἰς τὰς καθαρῶς γεωργικὰς.

Φαίνεται ὅθεν ἐντελῶς ἀποδεδειγμένον, ὅτι ἅμα οἱ ἐργάται λαμβάνουσι ἡμερομισθία μᾶλλον ὑψωμένα, ταχέως ἐντεῦθεν ἢ βραδέως θέλει πάντως ἐπέλθει ἐκπτώσις πάλιν τούτων. Ὅσον τὰ ἡμερομισθία αὐξάνουσιν ἕνεκεν σημαντικωτέρας ζήτησεως, τόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν γάμων ἀναβιβάζεται καὶ μετ' αὐτοῦ ἀναγκαίως ἢ προσφορὰ τῶν δημιουργουμένων νέων ἐργατῶν. Εὐαπόδεικτον εἶναι πρὸς τούτους, δι' ἀπλῶν οἰκονομικῶν λόγων, ὅτι ἅμα ἡ αὐξήσις τῶν ἡμερομισθίων ἐπιφέρει αὐξήσιν τοῦ πληθυσμοῦ, ὅχι μόνον ἀποβαίνει τότε ἀδύνατος ἡ διατήρησις τῆς διηνεκοῦς αὐξήσεως τῆς ἐργατικῆς ἀμοιβῆς, ἀλλὰ συγχρόνως ἡ θέσις τῶν ἐργατικῶν τάξεων θέλει καταντήσῃ ἐτι μᾶλλον χειροτέρα.

Ἐν χώρᾳ ἐπὶ τοσοῦτον κατωκῆμένη, ὡς ἡ Ἀγγλία, ἡ ἀξία ἢ ἡ τιμὴ τῶν ζωοτροφῶν ὑπόκειται βεβαίως εἰς αὐξήσιν ἀνάλογον τῆς τοῦ πληθυσμοῦ. Ἀναμφιβόλως αἱ τελειοποιήσεις τῶν γεωργικῶν μεθόδων καὶ ἡ εἰσαγωγὴ ζωοτροφῶν ἤττον δαπανηρῶν, δύναται ν' ἀντισταθμίσωσιν ἐν μέρει τὴν αὐξήσιν ταύτην τῶν τιμῶν. Ἐν τούτοις εἶναι ἀδύνατον νὰ ὑποστηρίξη τις, ὅτι, ἀντικρὺ ὄλων τῶν γεωποικῶν τελειοποιήσεων καὶ ὄλων τῶν εἰσαγωγῶν, ἡ σημαντικωτέρα ζήτησις τῶν περισσοτέρων ἀντικειμένων τῆς συνήθους καταναλώσεως δὲν ἐπιφέρει τὸ φυσικὸν ἀποτέλεσμάτης, τὴν αὐξήσιν ἤτοι τῶν τιμῶν. Τὰ ἀντικείμενα, τῶν ὁποίων ἡ τιμὴ ἕνεκα τῆς φθαρτῆς φύσεώς των ἠύξησε πε-

ρισσότερον, ὡς π. χ. τὸ γάλα, τὸ βούτυρον, τὸ κρέας κτλ. δυσκόλως εἰσάγονται ἐν τῷ τόπῳ. Ὅταν μόνον τὰ μέσα αὐτοῦ καλοῦνται, ὅπως ἐξαρκέσωσιν εἰς ζήτησιν κατὰ πολὺ σημαντικωτέραν ἐφ' οἰουδήποτε πράγματος, ἢ τιμὴ τοῦ πράγματος τούτου ὑψοῦται ἐπαισθητῶς. Ἀπόδειξις ἢ ἐκτακτος ὑπερτίμησις τῶν γαιανθράκων ἐν τῇ Ἀγγλίᾳ αὐτῇ. Ἔπεται ὅθεν, ὅτι ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ, καθ' ὅσον αὐτὴ ἐν τῇ παρουσίᾳ κοινωνικῇ καταστάσει ἐνθαρρύνεται ὑπὸ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἡμερομισθίου, τείνει εἰς τὴν ἐκπτωσιν τῆς ἐργατικῆς ἀμοιβῆς κατὰ δύο διαφόρους τρόπους· πρῶτον, ἡ αὔξησις τῆς προσφορᾶς ἀπολήγει εἰς τὸν ἐκπεσμόν τῶν μισθῶν· δεύτερον, ὅσον ὁ πληθυσμὸς αὐξάνει, τόσον τὰ τρόφιμα ὑπερτιμῶνται, ἢ ζωὴ καθίσταται δαπανηροτέρα καὶ ἡ ἐσωτερικὴ ἀξία τῶν μισθῶν ἐλαττοῦται.

Ἄλλ' ὅπως ἤδη παρετηρήθη, δὲν ἄγει μόνον ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς προσφορᾶς τῆς ἐργασίας. Ἐάν ἐφευρίσκηται μηχανή τις, εἰάν ἐπινοηθῆται νέα μέθοδος, ἐπιτρέπουσα εἰς εἴκοσι ἀνθρώπους νὰ παράγωσι ὅσον πρότερον παρήγον ἑκατὸν ἀνθρώποι, εἶναι προφανές ὅτι ἡ προσφορὰ τῆς ἐργασίας, ἐφ' ὅσον ἡ παρατήρησις περιορίζεται εἰς τὴν ὑποτιθεμένην εἰδικὴν βιομηχανίαν, εἶναι πενταπλασία ἢ πρότερον. Δύναται τις νὰ ἀναφέρῃ πολλὰ ἐπὶ τοῦ προκειμένου παραδείγματα καὶ εἰς μεγάλας μάλιστα διαστάσεις. Ἐν γένει ἢ κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη ἑκτακτος αὐξήσις τῆς παραγωγῆς θὰ ἦτο ἀνέφικτος, εἰάν ἡ βιομηχανία ἔμενε προσηλωμένη εἰς τὰς ἀρχαίας μεθόδους. Ἐν τῇ καταθέσει του, ἐνώπιον τῆς ἐπὶ τῶν Ἐργατικῶν Ἐνώσεων (Trades Unions) διορισθείσης ἀνακριτικῆς ἐπιτροπῆς, ὁ Κ. Nasmyth διεκήρυξεν, ὅτι ἡ ἐν τοῖς ἐργαστασίαις του παραδοχὴ τῶν αὐτοκινήτων μηχανῶν τῷ ἐπέτρεψε νὰ ἀποβάλλῃ ὅλους ἐκείνους τοὺς ἐργάτας, τῶν ὁποίων μόνον ἀξία ἦτο ἡ ἐπιδεξιότης, καὶ νὰ ἐλαττώσῃ κατὰ τὸ ἡμισυ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐργατῶν, τοὺς ὁποίους εἶχεν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ.

Δύναται τις ν' ἀναφέρῃ ἐπίσης πολλὰ παραδείγματα τῆς

προθυμίας, μεθ' ἧς οἱ ἐργοστασιάρχαι παραδέχονται νέας μηχανάς, ὅπως ἐξοικονομῶσι τοὺς ἐργατικούς βραχίονας, ἅμα αἱ πρῶται ὕλαι ἢ ἡ σπανιότης τῶν ἐργατῶν τείνουσιν εἰς ἐπιβάρυνσιν τῆς βιομηχανίας των. Οὕτως ἐρρέθη, ὅτι «κατὰ τοὺς τρομεροὺς ἀγῶνας, εἰς οὓς ὑπεβλήθησαν οἱ Ἀγγλοὶ βιομήχανοι, διαρκοῦντος τοῦ πολέμου τῆς Ἀμερικῆς, ἀνέπτυξαν οὗτοι τὴν ἐπικουρίαν τῶν μηχανῶν εἰς βαθμὸν κατὰ πολὺ ἀνώτερον, ἀφ' ὅσον εἶχε ποτὲ δοκιμασθῆ, καὶ κατώρθωσαν νὰ ἐλαττώσωσι σπουδαίως τὴν διὰ χειρὸς ἐργασίαν.»

Ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις, ἐν αἷς τὰ ἡμερομισθία εἶναι πολὺ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ ἀνώτερα, ἢ ἐλάττωσις τῆς διὰ χειρὸς ἐργασίας κέκτηται μείζον ἐτι διαφέρον. Οἱ Ἀμερικανοὶ μεταχειρίζονται πολὺ περισσότερον τῶν Ἀγγλῶν τὰς γεωργικὰς μηχανάς· οὕτως αἱ πλεῖσται τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ τοιοῦτων μηχανῶν προέρχονται ἐκ τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Ὡς προκύπτει δὲ ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων ἢ χρήσις τῶν μηχανῶν εἰς τὴν γεωργικὴν βιομηχανίαν αὐξάνει κατ' ἔτος ἐν ταῖς Ἠνωμέναις Πολιτείαις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν διὰ γεωργικὰς μηχανάς ἀπονεμηθέντων ἐφευρετικῶν προνομίων ἦτο κατὰ τὸ 1843 μὲν 43, κατὰ τὸ 1863 δὲ 390, κατὰ τὸ 1864 δὲ 563, κατὰ τὸ 1866 δὲ 1778, κατὰ τὸ 1867 δὲ 1800. Οὐδεμία ἀμφιβολία, ὅτι ἡ μικρὰ κατὰ δύο ἕως τρία σελίνια τὴν ἐβδομάδα αὐξήσις ἣτις μετὰ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἐργατικῶν συνεταιρισμῶν ἐπῆλθεν εἰς τὰ ἡμερομισθία τῶν γεωργικῶν ἐργατῶν, ὠδήγησεν πολλοὺς γαιοκτήμονας εἰς τὴν παραδοχὴν διαφορῶν μέσων πρὸς ἐξοικονόμησιν τῆς διὰ χειρὸς ἐργασίας καὶ ἰδίως εἰς τὴν χρῆσιν μεγάλου ἀριθμοῦ μηχανῶν. Ἐάν, ὅπως εἶναι πιθανόν, ἡ μετανάστευσις ἀφήρῃ πολλοὺς βραχίονας ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς γεωργίας, εἶναι βέβαιον ὅτι οἱ γαιοκτήμονες θὰ προσπαθήσωσιν ἐτι μᾶλλον μεγαλειτέρας οἰκονομίας. Εἰς τὴν περίστασιν δὲ ταύτην ἢ ὑπερύψωσις τῶν ἡμερομισθίων, συνέπεια τῆς ἐλαττώσεως τῶν ἐργατῶν, ἤθελεν ἀναπληρωθῆ κατὰ μέγα μέρος,

Τὰ παραδείγματα ταῦτα ἀποδεικνύουσιν ἀρκούντως, ὅτι ἡ αὐξήσις τοῦ πλοῦτου δὲν ἐπιφέρει ἀναγκαίως καὶ τὴν αὐξήσιν τῆς ἐργασίας· ἀπ' ἐναντίας δυνατόν ἢ ἐφεύρεσις μηχανῆς τινος ἢ νέας βιομηχανικῆς μεθόδου νὰ ἐπιφέρῃ τοιαύτας οἰκονομίας ἐπὶ τῆς χρήσεως τῆς ἐργασίας, ὥστε αὕτη ἐλαττοῦται καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα ὁ πλοῦτος αὐξάνει περισσότερον. Εἶναι δὲ τοῦτο λίαν ἀξιόμημον, διότι ὅλοι ἀποκλίνουσιν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀφεύκτως ἅπασαι αἱ τάξεις τῆς κοινωνίας συμμερίζονται ἀμέσως τὴν μεγάλην εὐδαιμονίαν, ἣτις ἀκολουθεῖ τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ πλοῦτου. Ἀναμφιβόλως ἡ ἐφεύρεσις τελειοποιημένων μηχανῶν εἶναι εὐεργέτημα διὰ τὴν κοινωνίαν· ἐν τούτοις δὲν πρέπει νὰ λησμονῆ τις, ὅτι ἡ ὠφέλεια αὕτη συχνὰ συνοδεύεται ὑπὸ σπουδαίων ἀπωλειῶν, τὰς ὁποίας αἰσθάνονται ἰδιαιτέρως τάξεις τινὲς τοῦ λαοῦ. Δύναται λοιπὸν αἰφνης ὀλόκληρος κατηγορία ἐργατῶν νὰ εὐρεθῇ ἐστερημένη τῶν χρηματικῶν ὠφελειῶν, τὰς ὁποίας τῇ παρεῖχεν ἰδιὸν τι προτέρημα. Πρέπει τότε νὰ ζητήσῃ νέαν ἐνασχόλησιν, εἰς τὴν ὁποίαν τὸ προτέρημά της, καρπὸς μακρᾶς καὶ ἐπιπόνου ἀνατροφῆς, εἰς οὐδὲν πλέον τῇ χρησιμεύει.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη, ἡ σμικρότης αὕτη τῆς εὐεξίας, εἰς τὴν ὁποίαν, μ' ὅλην τὴν μεγάλην τοῦ πλοῦτου αὐξήσιν, καλοῦνται οἱ ἐργάται τῆς Ἀγγλίας, πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὸν λόγον, ὅτι μικρὸν μόνον μέρος τοῦ ἀνὰ πᾶν ἔτος συσσωρευομένου πλοῦτου προσδιορίζεται εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ἐγχωρίου βιομηχανίας. Δυνατὸν εἶπεῖν, ὅτι τὰ Ἀγγλικά κεφάλαια διαιροῦνται εἰς δύο μέρη· τὸ μὲν τίθεται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀγγλικῆς βιομηχανίας, τὸ δὲ ἐξάγεται ἐκτὸς τῆς ἐπικρατείας, δανειζόμενον εἰς ξένας κυβερνήσεις ἢ ξένας ἐπιχειρήσεις, οἷον σιδηροδρόμους, μεταλλεῖα, διώρυγας κτλ. Ἄπαν τὸ ποσὸν τοῦτο τοῦ ἐθνικοῦ κεφαλαίου, ἐξαγόμενον τοιοῦτοτρόπως πέραν τῶν ὁρίων τῆς ἐπικρατείας, οὐδεμίαν ἀσκεῖ ἄμεσον ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐργατικῶν τοῦ τόπου ἡμερομισθίων καὶ πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς μὴ ὑπάρχον, καθ' ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν. Ἐν γέ-

νει ἤκιστα ἀνησυχούσιν ἐν Ἀγγλίᾳ περὶ τῶν κολοσσαίων ποσῶν, ἅτινα φεύγουσι κατ' ἔτος ἐξ αὐτῆς. Ἦθελεν εἶσθαι ἀδύνατον νὰ προσδιορισθῇ ἀκριβῶς δι' ἀριθμῶν ἢ ποσότης τῆς τοιαύτης χρηματικῆς πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν διοχετεύσεως· ἐν τούτοις ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἀφεύκτως εἶναι αὕτη σημαντικωτάτη, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν σπουδαίων ποσῶν, τὰ ὁποῖα οἱ Ἀγγλοὶ κεφαλαίουχοι δανειζοῦσι κατ' ἔτος πρὸς τὰς ξένας κυβερνήσεις. Ὅλοι σχεδὸν αἱ Εὐρωπαϊκαὶ ἐπικρατεῖαι δαπανῶσι πλείονα τῶν εἰσοδημάτων αὐτῶν, κατὰ μέγα δὲ μέρος συμπληροῦσι τὰ ἐλείμματα τῶν διὰ τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ συνομολογουμένων δανείων.

Τὸ παράδειγμα τῆς αὐτοκρατορικῆς κυβερνήσεως τῆς Γαλλίας ἦτο ἡ πρώτη αἰτία τῶν ἀπείρων τούτων δαπανῶν. Ἡ δευτέρα αὐτοκρατορία ἤρχισε τὸ σύστημα ἐκεῖνο τῶν ἀντιζήλων ἐφοπλισμῶν, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλεται κατὰ μέγα μέρος ἡ μεγάλη αὐξήσις τῶν ἐθνικῶν δανείων ὅλων σχεδὸν τῶν Ἐπικρατειῶν τῆς Εὐρώπης. Εἶναι ὅθεν γνωστὸν, ὅτι ἡ Ἀγγλία χορηγεῖ σταθερῶς σημαντικὸν μέρος εἰς τὰ ὑπὸ τῆς Ῥωσσίας, Ἰταλίας, Τουρκίας, Αἰγύπτου καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν συνομολογούμενα δάνεια. Ἴνα λάβῃ τις ἰδέαν περὶ τῶν κατὰ τὰ τελευταῖα εἴκοσιν ἔτη μεταναστευσάντων οὕτως Ἀγγλικῶν κεφαλαίων (ἀντὶ νὰ χρησιμεύωσι εἰς ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς βιομηχανίας), ἀρκεῖ ὅπως ἀναλογισθῇ, ὅτι ἀπὸ τοῦ 1848 μέχρι τοῦ 1870 τὰ ἐθνικὰ χρέη τῆς μὲν Ῥωσσίας ἀνῆλθον ἀπὸ 2½ διλλιουνίων εἰς 7½ διλλιούνια φράγκων, τῆς δὲ Ἰταλίας ἀπὸ 750 ἑκατομμυρίων εἰς 7¼ διλλιούνια, τῆς δὲ Τουρκίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1854 (τὸ πλεῖστον ἐξ Ἀγγλίας) εἰς 2½ διλλιούνια, τῆς δὲ Αἰγύπτου ἀπὸ τοῦ 1869—1870 (τέσσαρα ἐξ Ἀγγλίας δάνεια) εἰς 922 ἑκατομ. μὴ ὑπολογιζομένων τῶν κατόπιν μεγαλειτέρων ἐτι Αἰγυπτιακῶν δανείων. Ἐκτὸς τῆς τοιαύτης τοποθετήσεως τῶν Ἀγγλικῶν κεφαλαίων, τὰ δάνεια, τὰ ὁποῖα ἐπροκάλεσεν ἐν Ἀμερικῇ ὁ τελευταῖος ἐμφύλιος πόλεμος αὐτῆς ἀπερρόφησαν μεγάλας ἐξ Ἀγγλίας χρηματικὰς ποσότητας. Τέλος διάφοροι βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις, ὡς π. χ.

οί τοσαύτον συντρέχοντες εις τήν ανάπτυξιν τοῦ πλούτου σιδηρόδρομοι, συνέτεινον ἐπίσης κατὰ μέγα μέρος εις τήν ἐξαγωγήν τῶν Ἀγγλικῶν κεφαλαίων. Οὕτως, ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν, οἱ Ἰνδικοὶ σιδηρόδρομοι κατεβρόχθισαν 2 ἡ διλλιούνια φρ. καθ' ὀλοκληρίαν σχεδὸν ἐκ τῆς Ἀγγλικῆς των κεφαλαίων ἀγορᾶς.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω συνάγεται ὡς συμπέρασμα, ὅτι ἡ συγκριτικῶς πρὸς τήν ἄπειρον αὔξησιν τοῦ πλούτου τόσον μικρὰ αὔξεις τῆς ἐργατικῆς ἐν Ἀγγλίᾳ ἀμοιβῆς ὀφείλεται εἰς τρεῖς κυρίως αἰτίας:—αὔξεις τοῦ πληθυσμοῦ,—μετάθεσις τῆς ἐργασίας διὰ τῆς ὁσημέραι ἐπιτεινομένης χρήσεως τῶν μηχανῶν, καὶ — ἐξαγωγή τῶν χρηματικῶν τῆς χώρας κεφαλαίων.

Γ. ΒΙΚΕΛΑΣ.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΝΝΟΙΑ

ΤΩΝ ΙΣΟΘΕΡΜΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ.

Ἐὰν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς δὲν ὑπῆρχε τοσαύτη ποικιλία εἰς τὰ σχήματα καὶ τὰ συστατικά τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ κανονικῶς αἱ ἀνωμαλῖαι αὐτῆς διεμοιράζοντο ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ θερμότης, καθόσον προβαίνομεν πρὸς τούτους, θὰ κατεβιβάζετο ὁμοίως εἰς ἅπαντα τὰ ἐπίσης ἐκ τοῦ ἰσημερινοῦ ἀπέχοντα σημεῖα τῆς γῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὅλοι οἱ τῆς αὐτῆς θερμότητος τόποι θὰ ἔκειντο ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ παραλλήλου καὶ ἡ οἰκονομικὴ παραγωγή τῶν προϊόντων τῆς φύσεως θὰ ἦτο καθαρῶς ζήτημα γεωγραφικοῦ πλάτους.

Ἐν τούτοις ἐν τῇ φυσικῇ τοῦ ἡμετέρου πλανήτου πρακτικῇ ἡ διαμοίρασις τῆς θερμότητος δὲν ἔχει οὕτως. Χάρις εἰς τήν μεγάλην ποικιλίαν, καθ' ἣν ἡ ξηρὰ συμπλέκεται μετὰ τῆς θαλάσσης, εἰς τὸ σχῆμα καὶ τήν διεύθυνσιν

τῶν φυσικῶν τοῦ ἐδάφους ἀνωμαλιῶν ἐν ὄρεσι, βουνοῖς καὶ λόφοις, εἰς τήν ποικίλην τῶν πεδιάδων καὶ τῶν κοιλάδων διαμόρφωσιν, εἰς τὰ ρεύματα τῶν ὑδάτων καὶ τῶν ἀνέμων, τέλος εἰς τήν τοιαύτην ἢ τοιαύτην τῶν συστατικῶν τῆς γῆς τοπικὴν ἀνάμειξιν ἐν τῷ ἀνοργάνῳ καὶ τῷ φυτικῷ βασιλείῳ, ἡ περιφέρεια τῆς αὐτῆς θερμότητος ἀλλαγῆς μὲν προχωρεῖ πλείοτερον πρὸς τοὺς πόλους, ἀλλαγῆς δὲ ὀλιγότερον. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως ταύτης ὁ Humboldt ἀπέτελεσε τήν περί ἰσοθερμῶν γραμμῶν ἀνακάλυψίν του ⁽¹⁾, ἐπὶ τῇ βᾶσει τῆς ὁποίας ἐχαράχθησαν περιεργωτάτοι καὶ ὠφελιμώτατοι πίνακες τῆς ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς φυσικῆς παραγωγῆς. Ἀρκεῖ λοιπὸν δεδομένη χώρα νὰ βεβαιωθῇ εἰς ποίαν ἰσόθερμον γραμμὴν ἐτέθη ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ, ἵνα ἐπεκτείνῃ τήν καλλιέργειάν της καθ' ὅλον ἔκεινο τὸ στάδιον, εἰς τὸ ὁποῖον τήν ὀδηγεῖ ἡ πρακτικὴ ὄλων τῶν περὶ τήν αὐτὴν γραμμὴν κατ' ἀμφοτέρα τὰ ἡμισφαίρια ἐκπληρούντων τὸν προορισμὸν των λαῶν.

Τοιοτοτρόπως ἡ δημοκρατία τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς διηρέθη εἰς ζώνας ἐπιδεκτικὰς ἰδίως πρὸς σιτοποιίαν, ὀρυζοποιίαν, βαμβακοποιίαν, εἰς καλλιέργειαν ζαχαροκαλάμου, εἰς κτηνοτροφίαν. Περιεργωτέρα εἶναι ἡ ὑπὸ Cancria διὰ τῆς αὐτῆς μεθόδου διαμοίρασις τῆς Ρωσικῆς χώρας εἰς παγετώδη, κτηνοτροφικὴν, παραγωγικὴν

(1) Ἡ λειτουργία τοῦ ἐγγείου πυρὸς δὲν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ὡς ἀδιάφορος, διότι καὶ ἐν αὐτῇ παρατηρεῖται ποικιλία τις ἀξιοσημείωτος, ἀποτελοῦσα ἰδιαιτέρας ἰσογεωθερμῶν γραμμῶν, αἰτίνας, ἐνεργοῦσαι μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς διὰ τῶν παντὸς εἶδους, εἰς βράχους, ἡφαίστεια, πηγὰς κλπ. φυσικῶν αὐτῶν ἀγωγῶν, δὲν εἶναι κατὰ τὸν Kupffer παράλληλοι πρὸς τὰς ἐξωτερικὰς ἰσοθερμῶν γραμμῶν (Humboldt, Κόσμος τόμ. 4 μερ. 1). Ὡστε ἐντεῦθεν ἰδιαιτέρας ἀποτελεῖται τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς θερμότητος συνδυασμὸς, ἐξασκῶν βεβαίως μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ὅλης ποικιλίας τῆς οἰκονομικῆς τῶν γαιῶν παραγωγῆς.

σικάλειως, σίτου, οίνου, ὀπωρῶν, ἐλαιῶν, ζαχαροκαλαμου, μωρέας. Ἐνῶ δ' ἀφ' ἐνός ἐν γένει ὁ σίτος καλλιεργεῖται μέχρι πλάτους 60 μοιρῶν καὶ ἡ κριθὴ ἀντέχει πλειότερον εἰς τὸ ψύχος μέχρι πλάτους 70 μοιρῶν, ἀφ' ἐτέρου ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀρτοκαρποῦ δὲν ὑπερβαίνει τὴν 22 μοίραν, καὶ τῆς βανανέας τὴν 35.

Ἐχω ὑπὸ ὄψιν ἐν τῷ μεγάλῳ τοῦ Blac's παγκοσμίου ἀτλαντι ἐξ ἰδιαιτέρους πίνακας, ἐξ ὧν κατὰ τὰς γενομένας εἰδικὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου μελέτας ὁ μὲν δεικνύει τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς διεύθυνσιν τῶν ἰσοθέρων γραμμῶν, αἱ πλεῖσται τῶν ὁποίων παριστῶσι δύο κυρίας προεκβάσεις πρὸς βορᾶν καὶ δύο πρὸς μεσημβρίαν, οἱ δὲ λοιποὶ, ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια τοῦ πρώτου καὶ τῶν ἄλλων κλιματικῶν λόγων, διαχαράττουσι τὴν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῆς γῆς ἐμφάνισιν καὶ καλλιέργειαν τῶν κτηνῶν, τῶν πτηνῶν καὶ τῶν φυτῶν, τρεῖς μὲν ἰδιαιτέρως κατὰ πλάτος (ἀπὸ τοῦ ἰσημερινοῦ πρὸς τοὺς πόλους), δύο δὲ καθ' ὕψος (ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης). Ὅσον ἀφορᾷ ἰδίως τὰς ἰσοθέρους γραμμὰς, ὑπολογίζεται κυρίως ἡ κατὰ μέσον ὄρον ἐνιαυσία ἐκάστου τόπου θερμότης· ἐπειδὴ δὲ, καθὼς παρατηρεῖ ὁ K. Roscher (Πολιτικὴ Οἰκονομία τόμ. 1 § 32), τινὰ τῶν φυτῶν ἀντέχουσι μὲν πλειότερον εἰς τὸ ψύχος τοῦ χειμῶνος, ἀπαιτοῦσι δὲ μείζονα θερμότητα κατὰ τὸ θέρος, καὶ τανάπαλιν, ἀναπόφευκτος εἶναι καὶ τοῦ φυσικοῦ τούτου νόμου ἡ ἐξακρίβωσις ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς τῆς γῆς παραγωγῆς. Τοιοῦτοτρόπως ἐνῶ ἐν Σιβηρίᾳ, εἰς ἐνιαυσίαν θερμοκρασίαν κατὰ μέσον ὄρον 7°, 5 ὑπὸ τὸ μηδέν, καλλιεργοῦνται οἱ δημητριακοὶ καρποὶ, ἐν Ἰσλανδίᾳ ἡ παραγωγὴ αὕτη δὲν εὐδοκιμεῖ, μολονότι ἡ μέση θερμοκρασία ἀναβαίνει 4° ὑπὲρ τὸ μηδέν. Ὁ λόγος εἶναι, ὅτι ἐὰν καταβαίνει τὸ θερμόμετρον ἐν Σιβηρίᾳ, διαρκοῦντος τοῦ χειμῶνος, μέχρι 30', 2, ἀναβαίνει κατὰ τὸ θέρος μέχρι 16', 2, ἐνῶ ἐν Ἰσλανδίᾳ δὲν καταβαίνει μὲν ὑπὸ τὸ 21°, 6 ἀλλὰ καὶ δὲν ἀναβαίνει ὑπὲρ τὸ 12° Ρεωμύρου. Ἐν γένει παρατηρήθη, ὅτι ἐπὶ 140 ἡμερῶν ἡ σιτοσπορὰ ἔχει κατὰ πᾶσαν ἡμέραν

ἀνάγκην θερμότητος περίπου 12° Ρ. ἤτοι τὸ ὄλον 1700° Ρ.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχη ἡ κυρία πάντοτε βᾶσις τῆς οἰκονομικῆς τῶν γαιῶν παραγωγῆς ἀποτελεῖται ἐκ τῆς θερμότητος. Τόποι τῆς αὐτῆς γεωλογικῆς ἀποκαταστάσεως, ἐπειδὴ εἶναι πλησιέστεροι ἢ ἀπώτεροι πρὸς τὸν ἰσημερινόν, εἶναι μᾶλλον ἢ ἥττον γόνιμοι. Τί νὰ εἴπη τις περὶ ἐκείνων τῶν μερῶν τῆς ὑδρογείου σφαίρας, τὰ ὅποια καλύπτει ἡ αἰωνία τοῦ πολικοῦ κύκλου χιῶν, ἐνῶ πρὸς μεσημβρίαν καὶ οἱ βράχοι αὐτοὶ δύνανται νὰ καλλιεργηθῶσιν! Ὅταν ἐν τῇ μεσημβρίᾳ τρώγωσιν ἐκλεκτοὺς καρπούς, ὑπάρχουσι ἀρктиκοὶ λαοὶ, μόλις ζῶντες διὰ τῆς ἀλιείας. Εὐδαίμων π. χ. Ἀραβία καὶ Γροιλανδία! Ὑπὸ εὐρυτέραν ἔποψιν ἡ βλάστησις ἐν Εὐρώπῃ ἀναβάλλεται κατὰ τέσσαρας μὲν ἡμέρας ἀνὰ πᾶσαν μοίραν πλάτους, κατὰ δέκα δὲ περίπου ἡμέρας εἰς ὕψος 500—600 ποδῶν ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Ἐν τοιοῦτῳ τῆς θερμότητος οἰκονομικῷ ἐπὶ τῆς γῆς συμπλέγματι αἱ ἰσόθερμοι γραμμαὶ ἀποτελοῦσιν ἰδιαιτέραν σελίδα τῆς παραγωγικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ ἀντλήσῃ ἐκ τῆς φύσεως κατὰ τὰ διάφορα σημεῖα τῆς ἐπὶ τῆς γῆς ὑπάρξεώς του. Ἴνα δοθῇ εὐχερεστέρα ἡ ἐννοία τοῦ ἐκ τῶν ἰσοθέρων γραμμῶν πηγάζοντος οἰκονομικοῦ τούτου νόμου, ἀναπόφευκτον ἦτο διὰ τὸν ἀναγνώστην κοινὸς τοῦλάχιστον γεωγραφικὸς χάρτης. Οὕτως ἐὰν π. χ. ρίψῃ τις τὸν ὀφθαλμὸν ἐπὶ τῆς μεσημβρινῆς ἀκτῆς τῆς Ἰαπωνίας, δύναται νὰ σύρῃ μίαν ἰσόθερμον γραμμὴν ἐπὶ τῆς Κίνας 5 μοίρας κάτωθεν τοῦ Πεκίνου. Ἡ γραμμὴ αὕτη εἶναι θερμοκρατικῆς δυνάμεως 59° Fahrenheits, εὐθεία δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον κατ' ἀρχὰς (35 μοιρ. πλάτους), διευθύνεται βαθμηδὸν πρὸς τὴν λίμνην Ἀράλ (45 μοιρ.), καταβαίνει πρὸς τὴν Κασπίαν θάλασσαν, τὴν ὁποίαν διασχίζει εἰς τὸ μέσον (42 μοιρ.), προχωρεῖ κατ' εὐθείαν πρὸς τὸν Εὐξεινον Πόντον, ἐκ τῆς μεσημβρινῆς λεκάνης τοῦ ὁποίου καταβαίνει διὰ τῆς βορειοανατολικῆς πλευρᾶς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας πρὸς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν, τὴν ὁποίαν κατ' εὐθείαν (39 μοιρ.) διαπερᾷ μέχρι τῶν ὁρίων τῆς Ἑλληνικῆς

ἐπικρατείας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποτόμως ἀναβαίνει μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας, διασκελίζει τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν καὶ διὰ τοῦ Μιλάνου (45 $\frac{1}{2}$ μοιρ.) καταβαίνει πρὸς τὴν Μασσαλίαν (44 $\frac{1}{4}$ μοιρ.) καὶ τὰ Πυρηναία (44 μοιρ.), διαβαίνουσα δὲ τὸν Ἀτλαντικὸν ὠκεανόν, διασχίζει τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν (36 μοιρ.) κατ' εὐθείαν.

Ὅσον ἀφορᾷ ἰδιαιτέρως τὴν Ἑλλάδα, τὸ πλεῖστον τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν μετὰ τῶν ἀντιστοιχοῦσῶν αὐταῖς νήσων, ἡ οἰκονομικὴ τῶν γαιῶν αὐτῶν παραγωγὴ εὐρίσκεται μεταξὺ τῆς ἀνωτέρω ἰσοθέριου γραμμῆς καὶ ἐκείνης, ἥτις, οὔσα θερμαντικῆς δυνάμεως 68°, 8 Fahrenheit's, ἀναχωρεῖ ἀπὸ τῆς Κίνας (28 μ. πλάτους), ἀναβαίνει πρὸς τὴν Κασπίαν θάλασσαν (39 μ.), καταβαίνει εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν πρὸς μεσημβρίαν τῆς Κύπρου (32 μ.) καὶ ἐκεῖθεν διευθυνομένη πρὸς τὸ Γιβραλτάρ (36 μ.) διασχίζει τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας καὶ τὸ Μεξικόν (32—28 μ.). Ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ ζώνῃ τῆς γῆς ἡ ἐμπορικὴ γεωγραφία περιέχει πλεῖστα ὅσα μαθήματα δι' ἐκείνους, οἵτινες ἐννοοῦσι τὴν γλῶσσαν τῆς μεταξὺ τῶν ἐθνῶν ἀλληλοδιδασκαλίας. Θέμα περισπούδαστον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ οἰκονομικὴ πρόοδος δὲν ἔδωκεν εἰσέτι τὸν τελευταῖον αὐτῆς λόγον.

Χ Ρ Ο Ν Ι Κ Α .

Αἱ ἀλλεπάλληλοι φάσεις, τὰς ὁποίας διέτρεξαν τελευταῖον τὰ κυβερνητικὰ ἡμῶν πράγματα ἐξήσκησαν σημαντικὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ τόπου. Ἡ μὲν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξις αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀσχετος πρὸς τὴν πολιτικὴν, ἡ δὲ ἀμφιβολία, ἥτις παρατηρήθη εἰς τὴν κανονικὴν ἅμα καὶ δραστηκὴν λειτουργίαν τοῦ συνταγματικοῦ ἡμῶν μηχανισμοῦ περιέχει σπέρματα δυσυπολογίστου ἀξίας.

— Ἡ ἀπότομος τροπὴ τῶν χρηματικῶν τοῦ τόπου κεφαλαίων πρὸς τὰς μεταλλουργικὰς ἐπιχειρήσεις ἀποτελεῖ ἰδιαιτέρον οἰκονομικὸν κίνδυνον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἡ ἐπελθοῦσα (προεξάρχοντος τοῦ Λαυρίου) καταστροφὴ προάρισται νὰ ριζοβολήσῃ ἀγνώστους τὸ πρὶν ἐν Ἑλλάδι κοινωνικὰς δυσαρρεσκείας.

Ἐν Ἀθήναις, 2 Μαΐου 1874.